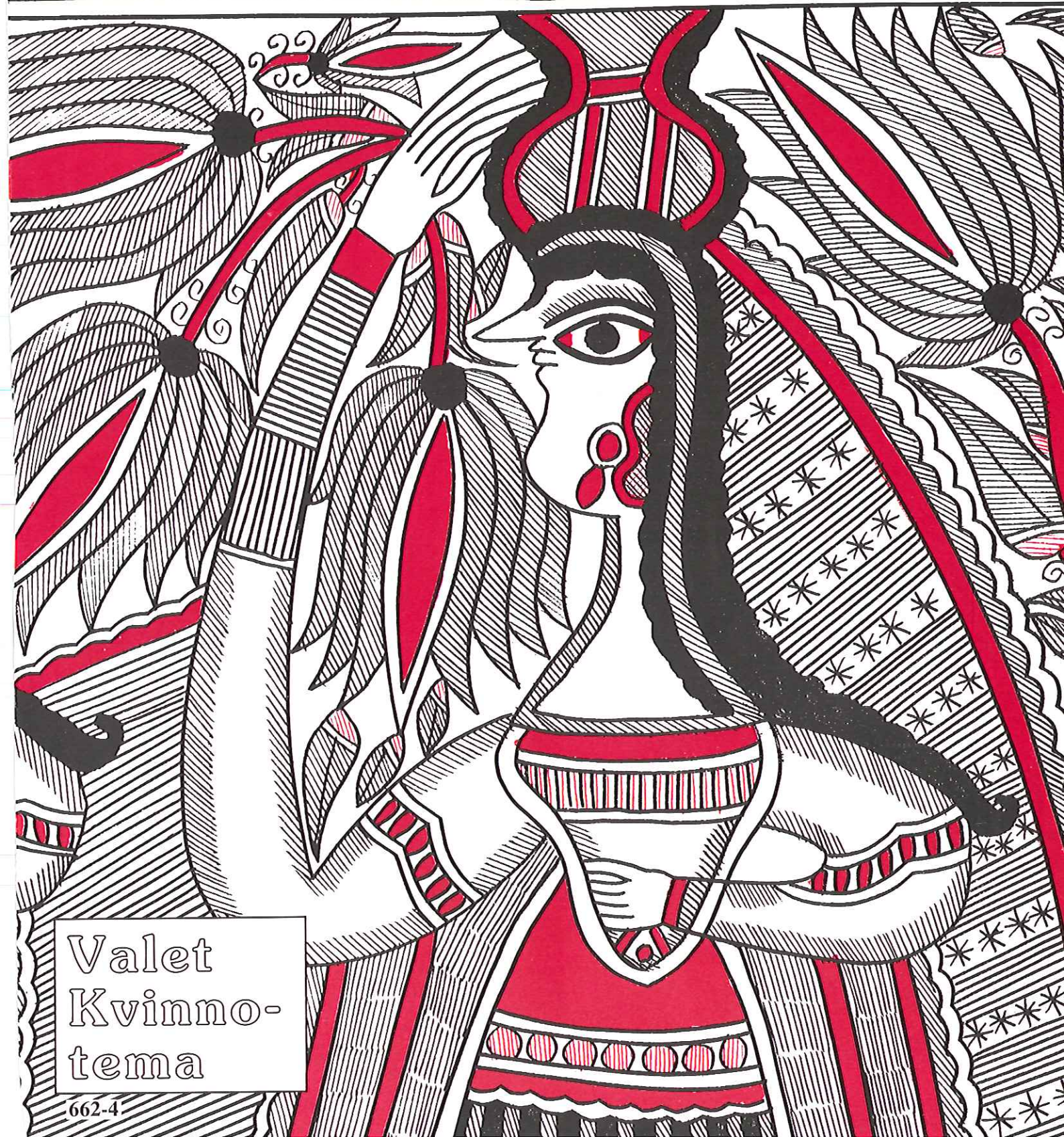

Nr 4 1989 årg 13 25 kr

politisk och kulturell tidskrift

sydasien

Valet
Kvinno-
tema

662-4

Nr 4 1989

INNEHÅLL

Indiska valet	3
Ayodhya-konflikten	4
Ajit Roy om valet	7
Bhopaloffer i Europa	8
Kotmale bra bistånd?	11
Barnarbete i Indien	12
Salaam Bombay	15
Kvinnovärlden bakom slöjan	16
Hemgift inte för alla	19
Miljökamp i köket	23
Kvinnolitteratur	26
Danska sidor	28
Nyhetsnotiser	30
Narmadaprojektet	32

Omslagsillustration:

Madhubanimålning föreställande Krishna med två koherdinnor. Utsnittet visar en av herdinnorna. Madhubanidistriktet i Bihar, Indien är känt för sin traditionella folkkonst.

Beklagande:

Stig T Karlsson har beklagat sig över beskrivningen av hans bilder i 3/89. Redaktionen beklagar och ber om ursäkt.

sydasien

politisk och kulturell tidskrift

4/89

Indien och det svenska biståndet

var temat för en informationsdag anordnad av SIDA i Stockholm den 16/11 1989. Bland föredrags-hållarna märktes bl a Björn Hettne, Staffan Lindberg och Börje Ljunggren. Indiens relativt höga och stabila ekonomiska tillväxt under de senaste åren framhölls liksom det faktum att fattigdomen bland folkmajoriteten består. Svenskt bistånd inriktas nu alltmer på energi, skogsplantering, utbildning, hälsovård och rent vatten, vilket man hoppas ska bidra till att de fattiga får det bättre.

Danska sidorna

är en nyhet för detta nummer av SYDASIEN. Den nybildade Sydasienkommittén i Köpenhamn svarar för denna sektion av tidningen som återkommer.

Kvinnotema

Detta nummer innehåller ett kvinnotema med bland annat en artikel om "Kvinnovärlden bakom slöjan". Se sid. 16.

SYDASIEN
BOX 1142
221 05 LUND

Besöksadress: Råbygatan 5 B, Lund
Telefon: 046-13 35 68
Ansvarig utgivare: Thomas Bibin
Teknisk redaktör: Lars Eklund
Tryck: Grafiska Huset, Luleå 1989
Sättning: Norrdistribution, Älvsbyn och Tidskriftsverkstaden i Lund
Register: Progeck, Göteborg
ISSN: 0282-0463

Prenumeration: För privatpersoner kostar fyra nummer (ett år) 100 kr, för institutioner och utland 120 kr. Vi är tacksamma för

stödprenumerationer à 150 kr. Lösnummerpris 25 kr.

Postgiro: 79 54 96-9 SYDASIEN

Redaktion för detta nummer:

Göran Djurfeldt, Göran Frankel, Staffan Lindberg, Sören Sommelius, Stig Toft-Madsen, Thomas Arvidsson, Peter B Andersen, Birgitte R Sörensen och Hasse Karlgren (Skåne)

Nästa nummer görs i Göteborg och utkommer i februari. Artiklar och debattinlägg välkomnas.

Manusstopp: 15 januari 1990

Sydasienkommittéernas plattform:

Sydasienkommittéerna i Sverige har som mål att sprida information om situationen i Sydasien och att stödja de krafter som bekämpar

imperialismen, det politiska förtrycket och underutvecklingen i området.

Kommittéerna är fristående från politiska partier och grupperingar i Sydasien och i Sverige.

Kontaktpersoner för Sydasienkommittéerna:

Stockholm: Gerard Rikken, Ringvägen 9 A, 117 26 Stockholm, 08-68 43 71

Göteborg: Thomas Bibin, V Bodarnevägen 3102, 441 26 Alingsås, 0322-511 77

Skåne: Göran Djurfeldt, Kullavägen 3, 232 51 Åkarp, 040-46 08 95

Köpenhamn: Birgitte R. Sörensen, Gullfoss-gade 9, 2.th, 2300 Köpenhamn, 00945/1121716 (arb)

Ur elden i askan

POLL TALK

● **If a movie were made on Rajiv, what would it be titled?**
Gone with the Win.

Joke In Delhi Press Club

Rajiv Gandhi håller ömt vapenhandlaren Win (Chadha) i ett filmgrepp. Borta med vinden har blivit "Borta med Win". De indiska satirikerna har inte saknat uppslag.

Det var en konstig stämning i New Delhi en vecka före valet. Man kunde promenera rätt igenom stan och inte märka att snart vad det dags. Inte en affisch, bara några spridda och förstörda valmöten ute i förorterna. Det var allt.

Men så plötsligt tre dagar innan valdagen. Inte en husvägg, en mur, en stolpe ledig. Vart man än tittade så stirrade förtroendefulla ansikten på en. Det var händer, det var hjul och det var lotusblommor (partisymboler) överallt. Mest Kongressens händer tror jag.

Med kännedom om indiska politikernas heta lust till makten och deras beredskap att satsa miljonbelopp för att nå dit så kan det inte gärna varit fråga om dålig planering. Alltså beräkning. Indiska politiker räknar med väljarnas korta minne. Och med att väljarna är som politikerna själva: de håller med den som verkar starkast.

De högg i sten. Med en örfil som måtte svida avväpnades de starkaste av alla; Kongresspartiet med sin totala makt i underhuset, med sina 4 miljarder rupier i valfonden, med industrihusens stöd - halverades till att bli ett parti bland andra. Och nu får de andra ta över.

Vi i Sverige har knappast insett hur mycket Boforsaffären betytt i Indien. Två dagar före valet hade några satt upp en väldig annonstavla framför India Gate, triumfbågen i ena änden av den paradgata som leder fram till regeringskansliet och presidentpalats. Där stod:

**Beginning
Of
Fall
Of
Rajiv
Sarkar**

Bofors var början till fallet för Rajivs

regim. Och trots att tavlan togs bort inom ett dygn så slog förutsägelsen in.

För någon ideologisk kamp fördes aldrig i 1989 års indiska valkampanj. Det blev i stället överbudens och bluffarnas valkampanj. I strid mot vallagen lovade Rajiv Gandhi de indiska kvinnorna 50 miljarder rupier tre dagar före valet. Korrupta oppositionspolitiker lovade att göra slut på korruptionen.

Valfusket slog alla rekord. Valkommissionen som inte gjort sig känd för att ogiltigförklara val i fler valkretsar än nödvändigt krävde ett rekordstort antal omval. I 1475 vallokaler får proceduren göras om. Det är tusen fler än förra gången. Och fusket var koncentrerat till Rajiv Gandhis egen valkrets, Amethi i östra Uttar Pradesh.

Rajivs egen försvarsminister, K C Pant, gick mitt i valet ut och fördömde kriminaliseringen av det politiska livet i Indien. Men det var för sent. Antalet dömda och åtalade "politiker" som nu ska representera det indiska folket i underhuset är rekordstort. Förr köptes politikerna av de kriminella. 1989 ställde de kriminella själva upp i valet.

Men som helhet har valet nog ändå avspeglat folkets vilja att pröva nya krafter i politiken. Oppositionsledaren V P Singh kan vara ett renare kort att satsa på. Så ur den synvinkeln kan Indien ha gått från elden till askan. Och oavsett vem som bildar regering så kommer den fram till nästa val att vara en svag regering, en

minoritetsregering. Det ger ett något ökat utrymme för dem som kräver rättvisa och ärlighet av politikerna.

Problemet är (bl a) kvarstenarna kring Singhs hals. Intrigmakarna Chandra Sekhar (tidigare ledare för Janata) och Devi Lal (chefsminister i Haryana) driver sitt eget spel om makten. Devi Lal som gjort nepotismen till en skön konst genom att placera in över 30 av sina närmsta på ekonomiskt och politiskt viktiga poster i Haryana. Han driver sin delstat som ett familjeföretag.

Nu har schackrandets tid börjat. Men den sk anti-avhopparlagen hindrar folk att köpas över från ett parti till ett annat i de valda församlingarna. Lagen kom till sedan det visat sig, att över 438 parlamentsledamöter (också i delstatsförsamlingarna) på ett år hoppade från ett parti till ett annat. 210 av dem belönades dessutom med ministerposter.

Men hela delar av partier kan köpas. Får du minst en tredjedel av ett parti över på din sida så räknas det som en splittring. Och splittring av ett parti är laglig, också när utbrytargruppen går över till annat parti.

I indisk politik är allt möjligt.

Thomas Bibin
New Delhi

Apgudens armé kämppar för gudakonungen Rama

"Gossar! Visa vår utländske gäst att vi är redo att för-svara oss!"

Prem och hans gossar poserar villigt i Jhandewalan Devi-templet

I många år har hinduer och muslimer bråkat om Babri Masjid, en moské i den nord-indiska staden Ayodhya. Det har hävdats att moskén ligger på den plats där den hinduiska gudahjälten Rama föddes. Där vill hinduiska extremistorganisationer bygga ett Ramatempel. Under hösten hotade man att tåga till Babri Masjid och riva den. En månad före valet drog man tillbaka hotet och lovade att avvakta ett domstolsutslag. SYDASIEN har träffat ledarna för apgudens Hanumans elitarmé Bajrang Dal medan de ännu förberedde sig för att marschera till Ayodhya.

I ett tempel i New Delhi finns gudinnan Jandhewalan Devi som bär ett svärd i en av sina många händer. Det är den militanta hinduismens svar på Islams svärd. Balbir Singh, 31 år, och Jay Kumar Jain, 33 år, hälsar gudinnan med sammanpressade handflator. De tillhör Bajrang Dal, en av de organisationer som hotar med att marschera till Ayodhya och jämna en moské med marken.

Den muslimska fundamentalismen har

Valet triumf för hinduextremister

Som bekant blev det indiska valet en framgång för det hinduiska högerpartiet BJP. Det var ingen överraskning, för de hinduiska extremisterna har varit på offensiven länge. Sammandrabbningarna mellan hinduer och muslimer har blivit blodigare under de senaste åren. Förut var sådana konflikter ett stadsfenomen, men nu förekommer de ofta även på landsbygden.

Utvecklingen har försatt kongresspartiet i ett dilemma. Partiet brukar kunna räkna med muslimernas stöd i valtider. Men ju mera högljudda hinduiska och muslimska fundamentalister har blivit, desto fler eftergifter har man gjort åt båda lägren. Resultatet av denna politik har blivit att kongresspartiet antagoniserat fler väljare än det lockat till sig — samtidigt som man riskerar Indiens framtid som sekulariserad demokrati.

De hinduiska extremisterna har blivit skickligare i sin progaganda. 1967 bedrev BJP:s föregångare Jana Sangh en kampanj mot koslakt utan att få det star-

ka hinduiska gensvar man hoppats på. Femton år senare genomfördes ett märkligt spektakel över hela Indien. Processioner bar med sig vatten från alla vattendrag; allt skulle till slut blandas med heligt gangesvatten som ett uttryck för Den Hinduiska Nationens enande. Extremisterna hade lärt sig att mobilisera människor genom religiöst laddade symbolhandlingar.

I efterhand framstår dessa riksomfattande vattenbärrarprocessioner som en generalrepetition till den konflikt som kastat sin slagskugga över 1989 års val: Ram Janmabhoomi. Här är den symbolladdade handlingen *Ramshilas*, ritualer vid vilka tegelstenar till ett nationellt tempelbygge helgas. Sådana ceremonier har hållits på en mängd orter, ibland följda av blodsutgjutelse. Varje by eller distrikt med mer än 2 000 invånare uppmanas skänka en tegelsten till tempel.

I vidstående artikel tecknar SYDASIEN bakgrunden till konflikten.

även nått Indien. Där är muslimerna en minoritet utgörande 10 - 15% av befolkningen. Trots detta håller det på att växa fram en fanatisk nyväckelse. Motsättningarna mellan hinduer och muslimer har gamla anor i Indien. Den underblåstes och förvärrades av den brittiska kolonialmakten och kulminerade i Indiens delning 1947, när Pakistan uppstod. Tio miljoner människor tvingades lämna sina hem. En halv miljon dödades.

Sedan dess har Indiens hinduer och muslimer levt i fred och endräkt, men extremister på båda sidor gör sitt yttersta för att såren från delningen inte skall läka. Då och då slaktar någon en ko framför ett tempel eller också råkar en högljudd hinduisk procession komma för nära en moské. Ett upplopp bryter ut med plundring, mord och våldtäkt.

Bakom dessa till synes spontana explosioner lurar andra intressen. Det kan vara hinduiska köpmän som vill se sina muslimska konkurrenters butiker gå upp i lågor. Det kan också vara som i Jamshedpur, en rik stålmetropol. 1978 fick den genomkorrumpade staden en ambitiös politisk ledning och en svårhanterligt hederlig administration. Den måste till varje pris misskrediteras. En hel stadsdel brann ner och tjugotals oskyldiga män, kvinnor och barn slaktades, när polisen försökte stoppa en "religiös procession" som saknade tillstånd.

Delhi omdöpt

Balbir Singh och Jay Kumar Jain är två av Bajrang Dals divisionschefer i New Delhi. Fast "Delhi" är ett namn de ogärnar i sin mun. Det är av muslimskt ursprung. I Bajrang Dal har man bestämt sig för att Delhi egentligen är Indraprastha, ärens och hjältarnas hemort i det klassiska Mahabharata-eposet.

Balbir handlar med väskor. Jay Kumar äger en fotogenbutik. Det är hos småfolket, trasproletariatet, som sådana här rörelser rekryterar sina medlemmar.

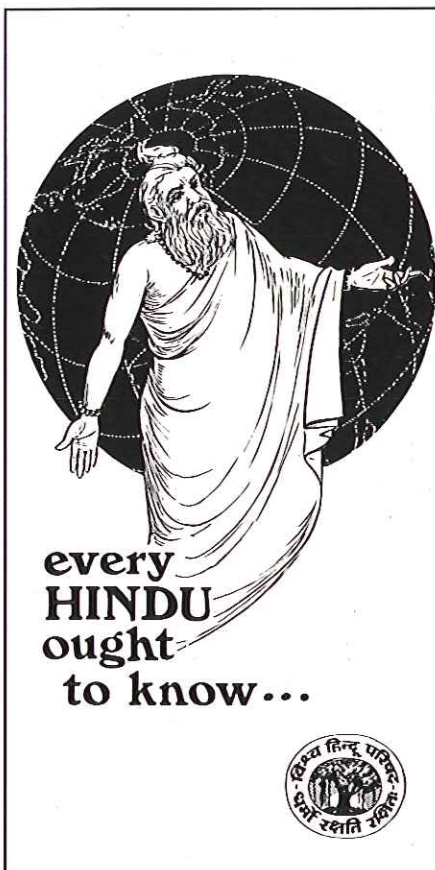
— Min familj flydde från Pakistan. Flera av mina släktingar blev torterade. Jag vill kämpa tills hinduerna är lika mycket värda i sitt eget land som andra grupper, säger Balbir Singh.

— Min butik ligger vid Kerbala, berättar Jay Kumar Jain. Javisst, Kerbala ligger i Irak, det är riktigt. Det var ju där profetens dotterson Hussain stupade. Men visste du att i varje indisk stad finns ett Kerbala, dit muslimerna tågar under Moharram-helgen? Då bär de sig illa åt mot våra kvinnor och barn.

— Det här är Indien, här skall inte få finnas något Kerbala! Dessa platser måste befrias!

Beväpnade med treudd

I ett fodral hängande i sidan bär med-

Vad varje hindu bör veta... Pamflett utgiven av Hindu Vishva Parishad.

lemmarna i Bajrang Dal en *trishul*, en kort treudd som kan hållas och föras som en dolk.

— Gossar! Visa vår utländske gäst att vi är redo att försvara oss! ropar Indraprastha-kontorets generalsekreterare "Prem" Sharma. Leve Moder Indien, Hon leve...!

Gänget sliter upp sina treuddar och svingar dem vildsint framför kameran. Treudden är guden Shivas symboliska vapen. Men det är uppenbart att Bajrang Dal har något annat än ett symboliskt bruk i tankarna.

Somliga av Prens "gossar" är i medelåldern, men det hindrar honom inte från att rufsa dem i håret och skälmskt dra dem i öronen, när han utdelar sina order. B L Sharma, en f d statsstjänsteman och fackföreningsledare, är så stolt över sitt smeknamn Prem att det också står på hans visitkort.

Prem betyder Kärlek. Men Kärleken tillbringar sina dagar forskansad i en bunker. Bunkern ligger intill templet och är högkvarter för Vishva Hindu Parishad (Hinduiska Världsrådet), en paraplyorganisation för hinduiska extremistgrupper. Utanför byggnaden står kpistbeväpnad polis. Enda ingången är en smal korridor som löper i sicksack till byggnadens bortre del. Där mynnar den ut i Prens fönsterlösa arbetsrum.

Kärleken har hotats till livet av såväl muslimska fundamentalister som sikhiska

terrorister.

Det muslimska mordhotet kom när hinduerna ställt ultimatum: man skulle marschera till Ayodhya, prins Ramas *Janmabhoomi*, hans födelseplats. Tåget skulle nå sitt mål den 9 november och då skulle den förhatliga moské som heter Babri Masjid rivas. När muslimerna svarade med ett liknande hot, lovade Prem att hans Bajrang Dal då skulle ockupera Jama Masjid, Indiens största moské, och där recitera *Hanuman Chalisa*, en hinduisk bön.

Gudahjälten Ramas födelse brukar ihågkommas med ceremonier på en plattform utanför muren till Babri Masjid. Moskén byggdes på 1500-talet sedan de muslimska erövrarna rivit ner ett hinduiskt tempel på platsen. Detta är dock inget oomtvistat historiskt faktum. Av och till har platsen varit centrum för oroligheter och även blodsutgjutelser. 1948 hände något som förvärrade situationen.

Portvaktens dröm

En portvakt drömde att Rama uppenbarade sig och visade honom den exakta platsen för sin födelse — inne i moskén. På denna plats dök sedan under mirakulösa former en gudabild upp. Tvisten utreddes av en domstol. Denna beslöt att dörren mellan plattformen och moskén skulle förbli låst. Men en präst skulle regelbundet tillåtas gå in och utföra ceremonier framför gudabilden.

För några år sedan ifrågasatte en hinduisk jurist domslutet. Att låsa människor ute stod enligt honom i konflikt med den konstitutionella rätten att fritt utöva sin religion. Domen överklagades, och i ett nytt utslag i februari 1988 fastslogs att dörren måste hållas öppen. Sedan dess har hundratusentals pilgrimer besökt platsen. Som vallfärds mål var den förr av ringa betydelse.

Men de hinduiska extremisterna är inte nöjda med domslutet. De har krävt att Babri Masjid rivs och att ett gigantiskt Rama-tempel uppförs.

— Det är riktigt att det fanns ett tempel där. När den muslimske fursten Babur erövrade Nordindien, förstördes det och en moské uppfördes av ruinhögarna. Syftet var att förödmjuka hinduerna, säger dr R P Malaviya.

Dr Malaviya är generalsekreterare i Virat Hindu Samaj, en av de organisationer som Rajiv Gandhi rådfrågat om Babri Masjid-konfliktens historiska bakgrund.

— VHP söker en konfrontation. Vi ser inget skäl till att man inte skulle kunna bygga ett stort tempel utan att därför riva moskén, förklarar dr Malaviya. Det är inte rimligt att sära religiösa känslor genom att påminna om vad som hände för 500 år sedan.

— Moskén har inte använts för gudstjänster på 50 år, och lokala muslimska

ledare har förklarat att de tänker låta den förfalla. Men de finner sig inte i att någon river den. De är rädda för att liknande krav kommer att resas mot andra moskéer som ligger nära tempel.

En rädsla som inte är helt ogrundad. Prem Sharma förklarar:

— Det finns 5 000 moskéer resta över förstörda tempel. Det har vi överseende med. Men vi tänker inte slå oss till ro förrän de tre heligaste platserna är befriade; förutom Ramas födelseplats även Krishnas födelseplats i Mathura och Vishwanathtemplet i Benares.

Mekka heligast

Hur kommer det sig då att majoritet av hinduer måste "försvara sig" mot en minoritet av muslimer? Prem hävdar att muslimerna inte har glömt att de var Indiens härskare i nästan tusen år.

— Den hindu som låter omvända sig till islam, säger han, förändrar i samma ögonblick sin nationalitet. För honom är Mekka heligare än fosterjorden. Och när krig råder mellan Indien och Pakistan, hoppas 99% av de indiska muslimerna på pakistansk seger och ber för detta i moskéerna...

Men vad ska minoriteten tro när rörelser som Bajrang Dal drillar sitt folk militärt och lär ut kampsporter?

— Vi ägnar oss åt *akhara*, traditionell brottning, i templen, svarar Prem. Det är bara för att hålla oss i trim. Pondera att jag går ut på altanen och gör lite morgongymnastik. Pondera vidare att min granne M Rahim råkar observera detta. Då vore det väl befängt om han ginge till polisen och anmälde att jag planerar att döda honom?

I Prens indiska mönsterstat måste alla medborgare oavsett religion lära sig sanskrit i skolorna. Att det är något annat än en parlamentarisk demokrati som avses framgår av VHP:s pamfletter. Ett citat: "I en demokrati lystrar regeringen på dem som förmår höja rösten. Rättvisan i en demokrati är således något annat än rättvisan i *Ram Rajya*." (*Ram Rajya* står för guden Rams regering.)

Givetvis måste det hinduiska Indien även ha en atombomb, ty "starka nationer är den säkraste garanten för fred".

Ibland beskrivs den aggressiva framtningen hos organisationer som VHP som "hinduisk fundamentalism". Det finns likheter med muslimsk fundamentalism men också skillnader. Gud har enrollerat iranierna, hävdar ayatollorna. Men VHP har enrollerat Gud. Rörelsen står för ett slags fascism, där religionen är mer förevändning än huvudsak.

— I första hand är jag nationalist. Jag skulle ha kämpat mot själve Rama, om han hade anfallit mitt fosterland, förklarar Prem.

I Indraprastha ligger också VHP:s "världshögkvarter". En av ledarna där är Ashok Singhal som tycker om att briljera

"Prem" Sharma har två bilder av Rama i sin bunker: den mediterande Rama och den kämpande. Han föredrar att bli fotograferad framför den kämpande Rama.

med sanskritcitat. Han exemplifierar hur nationens ära och offervilja bör vara med några strofer med följande innebörd. För familjens sak måste individen offra sig. För byns skull måste familjen offra sig. För statens skull måste byn offra sig. Men för själens skull måste man vara beredd att offra hela världen.

Prem och herrarna i världshögkvarteret försöker leda i bevis att ett hinduiskt Indien till skillnad från ett muslimskt Indien förblir sekulariserat. Islam är en sekt. Men hinduismen är inte ens en religion utan ett sätt att leva. Den kan i sig inkorporera såväl kristna som muslimer utan att dessa behö-

ver uppge sin identitet. Med något av en logisk kullerbytta förklarar Singhal:

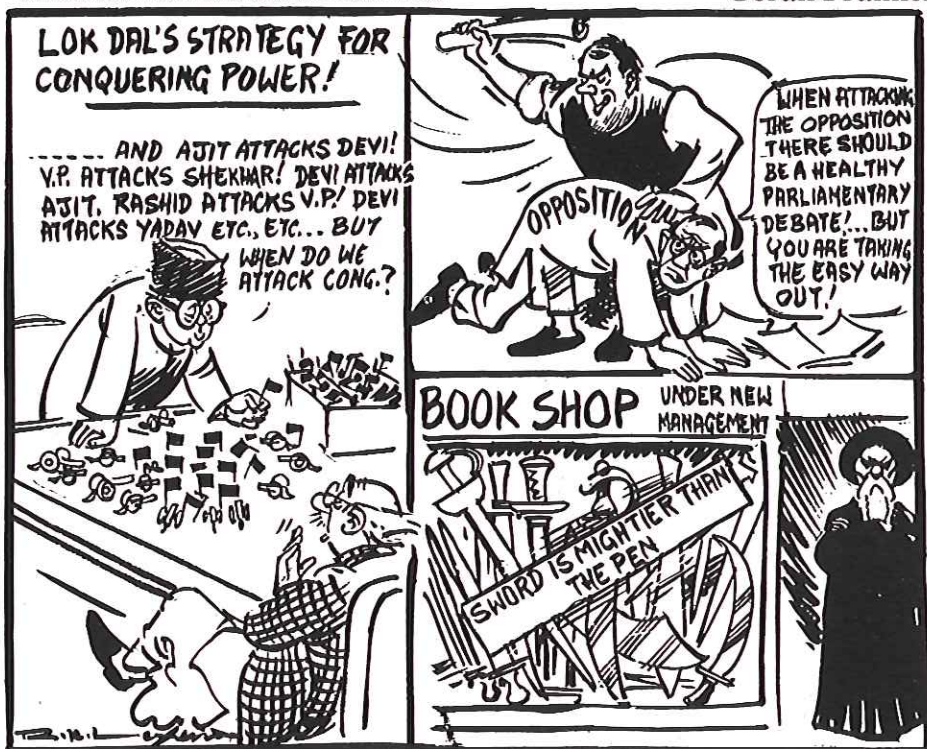
— Tolerans är kännetecknet för oss hinduer... Men andra grupper är inte lika toleranta. Vi kan inte tolerera intolerans!

De förnekar att deras utopi är en teokrati. Så här resonerar Acharya Giriraj Kishore:

— Landet skall inte ledas av Gud utan av människor med gudalika kvalitéer... en elit som tänker i moraliska termer.

Det är lätt att se på dem vilka de anser tillhöra denna elit.

Göran Frankel

Valet i kristallkulan

Calcutta 19 november 1989

Ajit Roy

Väntar ett nytt 1977 för Indien, eller rättare sagt för den härskande dynastin? Efter undantagstillståndet från 1975 till 1977 led ju Kongresspartiet och Indira Gandhi ett förödmjukande nederlag i valet 1977.

Svaret på denna fråga kommer vid valet till underhuset den 22 till 26 november. 498,6 miljoner väljare ska svara på frågan om de tror att regeringen och premiärministern Rajiv Gandhi själv, är inblandad i korruption i samband med Bofors-skandalen. Denna fråga överskuggar nu alla andra. Under det senaste halvåret har Boforsaffären envist förföljt premiärministern. Först utpekade parlamentets revisorer regeringen, (se min krönika i nr 3/89). Sedan följde en explosion i form av ett uttalande från den tidigare överbefälhavaren, K. Sundarji. Han berättade att hans förslag, att pressa Bofors till att avslöja allt om de sk provisionerna, genom att hota med att bryta kontraktet, bryskt avvisats av Rajiv Gandhi.

Höjdpunkten kom den 9 oktober, när den ansedda tidningen *The Hindu* publicerade de hemliga delarna av Riksrevisionsverkets rapport, tillsammans med uppgifter ur förra Boforschefen Martin Ardbos dagbok. Dessa dokument verkar direkt och slutgiltigt binda Rajiv Gandhi själv till Boforsmutorna.

Bofors senaste fas i affären sammanföll med ett nederlag i överhuset. Regeringen lyckades inte få majoritet för sina förslag till ändringar i författningen. Dessa syftade till att överföra en del maktbefogenheter från delstatsregeringarna till de kommunala församlingarna. Förslagen var uppenbara propaganda-trick inför ett kommande val, och oppositionen gick emot dem.

I detta läge, den 17 oktober, utlyste Rajiv Gandhi ett val i förtid. Likaledes av taktiska skäl, beslöt man att samtidigt hålla delstatsval i flera delstater. Valen hålls i en ytterligt komplicerad situation. Oppositionen har riktat in sig på korruptionen, men samtidigt finns det många brännande problem i vanligt folks liv som pockar på uppmärksamhet.

Den ekonomiska politik som Rajiv Gandhi använt för att föra Indien in i 2000-talet har lett till enorma klyftor i samhället. Tio procent av befolkningen har aldrig tidigare haft det så bra, medan cirka femtio procent lever under den så kallade fattigdomsgränsen.

Samtidigt fortsätter krisen i Punjab i

form av ett krig mellan polisen och Khali-
stan-anhängare. Befolkningen utsätts för ett massivt våld, som leder till att i genomsnitt minst ett dussin oskyldiga dör varje dag. En liknande situation har uppstått i Assam.

Hindu-chauvinismen har ökat för varje år. Det som i Indien kallas *kommunistiska* oroligheter, dvs upplopp mellan kaster och religiösa grupperingar, har utbrutit i nästan alla de delstater i norra Indien som styrs av Kongresspartiet, från Gujarat i väster till Bihar i öster.

Det hindu-chauvinistiska partiet Bharatiya Janata Party (BJP), uppbackat av det halvt fascistiska RSS, och i sin tur ledare för en bredare front-organisation, som heter *Vishwa Hindu Parishad* (VHP), har gått i spetsen för den kommunalistiska politiken. Kampanjen för att riva *Babri Masjid* har blivit en symbolfråga. (Se artikel på annan plats i detta nummer.)

Medan BJP uppenbarligen är skurken i dramat, menar de flesta bedömare att Kongresspartiet manipulerar för att vinna röster på saken. Partiet försöker samtidigt flörta med hindu-chauvinismen, och skapa en situation där muslimer tvingas söka sig till partiet för beskydd.

Rajiv Gandhi missar aldrig ett tillfälle att bekänna sig till sekulära ideal och nationell enighet. Ändå lovade han nyligen, med ett av Mahatma Gandhis uttryck, att införa '*Rama rajya*', dvs ett styre som grundas på Ramas lära. Detta skedde nära Ayodhya, den plats där Babur-moskén ligger. Samtidigt trumpetas Hindu-chauvinismen dagligen ut i TV, ett medium som nu når 70 procent av Indiens befolkning.

Tidigare fanns det en oro att Rajiv Gandhi under en eller annan förevändning skulle försöka uppskjuta valen. I stället överraskade han hela landet, inklusive sitt eget parti, med att i stället skjuta fram dem. Han hade förmodligen tre skäl. För det första förväntade han sig att det skulle bli svårigheter för oppositionen att samla sig på en så kort tid som en månad. För det andra trodde han sig kunna vinna på att oppositionen blockerat hans förslag till författningsändringar. För det tredje trodde han sig kunna vinna på att valen nästan sammanfaller med två propaganda-mässigt viktiga jubiléer, morfar Nehrus och mamma Indira Gandhis födelsedagar, den 14 och 17 november.

På den första punkten tog Rajiv grundligt fel. Oppositionen lyckades samla sig

om i stort sett gemensamma kandidater, och fick tom färdigt sitt valmanifest före Kongresspartiet. I 402 av de 527 valkretsar som valet gäller står en enda oppositionskandidat mot Kongresspartiets kandidat. Den nationella fronten som leds av Janata Dal och inbegriper Telugu Desam och några mindre partier, har ingått valallians med en vänsterfront bestående av de båda kommunistpartierna och några mindre vänsterpartier. Vänsterfronten ställer upp i 135 valkretsar. Nationella fronten har dessutom ett underförstått avtal med BJP i hindi-bältet i norra Indien.

Vänstern står denna gång mer enad än någonsin. De båda stora kommunistpartierna har enats om en gemensam plattform. Endast det maoistiska Indian People's Front står utanför. Vänstern tvingade Janata Dal och Nationella Fronten att avstå från ett närmare samarbetet med BJP.

Men vänstern har hittills misslyckats med att föra in de mera fundamentala samhällspolitiska frågorna i valdebatten. Korruptionen och kommunalismen dominerar än så länge valet. I det senaste valet 1984, lyckades Kongressen, på grund av vågen av sympati efter mordet på Indira Gandhi, nå två tredjedels majoritet i parlamentet med endast 48 procent av rösterna. I tidigare val har partiet lyckats få majoritet med mindre än 45 procent av rösterna. Så kan det gå när oppositionen är splittrad och man har ett system med enmansvalkretsar av engelsk typ. Eftersom oppositionen nu står mer eller mindre enad, och dess röster alltså inte splittras, kan Kongressen komma att förlora många mandat och tom hamna i minoritet, speciellt med tanke på förtroendekrisen för partiet och dess ledare.

En eventuell seger för oppositionen kommer knappast att lösa det indiska samhällets politiska problem. Det råder en stor spännvidd i oppositionen och akuta konflikter mellan dess ledare. En del oppositionsledare har dessutom uppenbara personliga maktsträvanden. Det kommer att göra det utomordentligt svårt att sy samman en ny regering, och få den att hålla samman för någon längre tid.

Men det hot om ett mera auktoritärt styre som Rajiv Gandhi och Kongresspartiet utgör, kommer att åtminstone för en tid att vara neutraliserat. Det ger demokratiska och framstegsvänliga krafter nya möjligheter att arbeta för ett radikalt alternativ.

Översättning: GD

Bhopaloffer i Europa

— Union Carbide har dödat mina föräldrar, och fem av mina syskon. Ända sedan olyckan har jag och min lillebror haft andningssvårigheter och ont i ögonen.

— Uppgårelsen mellan indiska regeringen och Union Carbide måste rivas upp. De ansvariga måste straffas för sitt brott. Går Union Carbide fria betyder det att det är fritt fram för företag att döda människor. Det blir lönsamt att låta nya Bhopal drabba nya människor, i tredje världen eller i ditt land.

Sunil Kumar Rajput, 17, har kommit från Bhopal i Indien för att tillsammans med två andra överlevande från gasolyckan i december 1984 söka stöd för sina krav på rättvisa och ekonomisk ersättning. Under parollen "Inga fler Bhopal!" har de i två månader rest runt i USA, Irland, Holland och England. De har lärt sig att industrikatastrofer av samma dimension kan - och många gånger varit mycket nära - inträffa också i västvärlden. De har träffat fackföreningar och människor som själva drabbats av farliga industrier, de har besökt giftfabriker och avfallstationer för att varna de kringboende för vad som kan hända. De har delat med sig av sina erfarenheter av lidande och kamp.

Jag möter gruppen på en presskonferens i engelska underhuset. Lokalen förpliktigt, väggpanelerna inger en stäm-

ning av imperiebyggande och engelsk TV-serie.

Chander Singh berättar:

— Mina barn är ständigt sjuka, och min fru är för svag för att arbeta. Före olyckan arbetade jag som kock, men det kan jag inte längre. Matoset ger mig andnöd och jag får smärtor i hela kroppen. Jag kan inte längre försörja min familj, Union Carbide har stulit min arbetsförmåga.

Bianca Jaggat tar vid. Hon har tidigare besökt Bhopal och stöder nu Bhopalbornas krav på rättvisa.

Plötsligt förefaller Bhopal ligga mycket långt borta. Jag undrar om någon i salen verkligen förstår vad Chander Singh berättat. Framför mig ser jag hans hem som jag några månader tidigare besökt i Bhopal.

Chander Singh bor i ett rum så litet att där bara ryms en säng. Hans fru är mycket

Invånare från Bhopal demonstrerar mot Leigh Environmentals anläggning för miljöfarligt avfall i Wolverhampton. Fr v Chander Singh, Satinath Sarangi (tolk och talesman), Sunil Kumar Rajput samt Bilkis Bano.

"Ni tror inte att detta kan hända er"

sjuk, hon borde opereras i underlivet men det finns inga pengar att betala läkarna med. Fyra små döttrar har TBC och är mycket svaga. De orkar knappt le, det finns ingen nyfikenhet i deras ögon när de hälsar på mig. Varken Chander eller hans fru förmår arbeta regelbundet. För att överleva tillverkar de papperspåsar av gamla tidningar och skrivböcker. Det är sådana påsar gatuförsäljarna säljer rostade jordnötter i. Hela familjen hjälps åt: klippa, vika, klistra, klippa vika klistra...

På en dag kan en person göra upp till tio kilo påsar. För det får de fyra rupier, ungefär två kronor.

Chanders fru Shanti bjuder på te. Hon berättar om olyckan.

"Det var en kall natt, jag sov under en filt. Mitt i natten vaknade jag av att människor skrek på gatan utanför.

— Gas har läckt ut från fabriken! Vakna! Fly!

Jag öppnade ögonen och såg att hela rummet var fullt av tjock, vit rök. När jag tog bort filten från ansiktet började ögonen svida som om någon brände torr chilli och varje andetag brände mina inälvor. Jag tog mina yngsta döttrar i händerna och tillsammans med min man gick jag ut ur huset. Där ute var gasen så tjock att man inte kunde se. Min äldre dotter försvann. Vi hittade henne senare, men många andra föräldrar fann aldrig mer sina barn, och många barn blev föräldralösa.

När vi kom ut på den stora vägen såg vi många kor och många människor ligga medvetslösa på marken. Jag trodde inte att

gasen kunde döda människor, så först förstod jag inte att de var döda. Några pojkar bröt sig in i en stängd toalett. Vi gick in där och täckte våra huvuden med en filt. På morgonen fick vi veta att min äldsta dotters man, och många av våra grannar, hade dött."

Över 200.000 människor skadades den natten, och officiellt har fram till i dag 3000 dött. För att hålla dödstalen nere dumpade myndigheterna lik i floden, så de exakta siffrorna är okända.

Olyckans nyhetsvärde minskade snabbt, men smärtan och kaoset försvann inte. Ingen visste exakt vilken gas som släppts ut, och läkarna visste inte hur de skulle behandla de skadade. Det vet de fortfarande inte.

Union Carbide hävdade att MIC (metylcyanat) är precis "som tårgas, den neutraliseras av vatten". Men MIC har visat sig ha svåra långsiktiga effekter. Alla kroppens system påverkas. Än i dag kräks människor blod, de har andningssvårigheter, hudutslag, ledproblem. Ögonen har skadats, immunsystemet är nedsatt, missfallsfrekvensen är hög och många barn föds än i dag underviktiga, missbildade eller med andningssvårigheter. MIC är också cancerogen och har visat sig framkalla mutationer.

Vad har då hänt sedan den ödesdigra vinternatten för snart fem år sedan? Vad för slags ersättning har de drabbade fått? Hur har företaget straffats?

Under ett år delade regeringen ut risransoner. De officiellt dödas anhöriga har fått

2500 kronor av regeringen och nyligen började ett månatligt underhåll, 350 kronor, betalas ut till 60.000 familjer. Frivilligorganisationer öppnade sjukstugor i slumområdena, men dessa stängdes av regeringen efter ett år.

Från första dagen har människorna demonstrerat för att få kompensation, och gång på gång har deras protester slagits ner av brutala polisstyrkor.

Under tiden har åtalet mot Union Carbide valsat runt mellan olika domstolar. Företaget har använt varje tänkbar metod för att förhåla processen, samtidigt som de utåt hävdar att de har ett "moraliskt men inte legalt ansvar" för olyckan. Det är UCIL, Union Carbides helägda dotterbolag, som bär det fulla ansvaret menar man, trots att Bhopalfabriken helt och hållet drevs efter moderföretagets anvisningar.

Till skillnad från de allra flesta miljö- och skadeståndsmål är Bhopalmålet synnerligen okomplicerat. Orsakssambandet borde vara lätt att fastställa: För det första var utsläppet plötsligt och fick akuta, otvetydiga effekter. För det andra var fabriken samliga säkerhetssystem vid tidpunkten för olyckan trasiga eller urkopplade av besparingsskäl.

Ändå har det visat sig närapå omöjligt att ställa Union Carbide inför rätta. Från domstolen i Bhopal flyttades fallet på företagets begäran till distriktsdomstolen i New York, som efter lång betänketid skickade tillbaka fallet till Indien. Detta innebar i klartext att stora amerikanska företag inte behöver ta hänsyn till

FOTO: MARIJKE BRESSER

amerikansk lagstiftning när de opererar utomlands. För de överlevande i Bhopal innebär beslutet att chanserna att få ut stora skadestånd minskade, eftersom amerikanska domstolar oftast är striktare än indiska.

I takt med att Bhopal sjunkit undan ur världsmedvetandet minskade sannolikheten att de indiska myndigheterna framgångsrikt skulle kunna genomdriva en rättegång. Röster började höjas för att regeringen skulle göra upp i godo med företaget för att slippa en långdragen rättegångsprocess.

Den 14:e februari i år meddelade Högsta domstolen i New Delhi att indiska regeringen och Union Carbide träffat en överenskommelse om ekonomisk ersättning för olyckan i Bhopal. Företaget åtog sig att betala 470 miljoner dollar i skadestånd. Samtidigt lades alla åtal mot företaget ned, och i framtiden är det regeringen som tar på sig alla eventuella nya krav på ersättning.

Enligt en lag från 1985 har den indiska regeringen ensam rätt att representera offren i gasolyckan. När regeringen så drev igenom en uppgörelse utan att alls förankra den hos de drabbade utlöstes en våg av protester och demonstrationer. Ersättningsbeloppet, 470 miljoner dollar, är bara en bråkdel av vad regeringen först begärt, och enligt de protesterande helt otillräckligt. Pengarna räcker inte ens till medicinsk hjälp till de sjuka, än mindre till att försörja alla dem som gasen lämnat oförmögna till arbete, eller till att kompensera de drabbade för sorg och lidande.

Protesterna gäller inte bara ersättningsbeloppet.

Lika viktig är kampen för rättvisa, för att all information om olyckan tvingas fram och penetreras i domstol, för att de ansvariga åtalas och straffas.

— Vi måste lära företaget en läxa, säger Sunil Kumar Rajput. Går Union Carbide fria betyder det att det är fritt fram för företag att döda människor. Det blir lönsamt att låta nya Bhopal drabba folk i tredje världen eller kanske i ditt land.

Människorna i Bhopal är fattiga och sjuka, men än har de inte gett upp. När männen - vars självkänsla är beroende av deras förmåga att försörja sina familjer - misströstat, är det kvinnorna som fortsatt

att kämpa.

Kvinnorna i J. P. Nagar och de andra slumområdena i Bhopal gick tidigare sällan ur hemmet. De sydde, gjorde papperspåsar eller rullade cigaretter, arbeten som kan utföras hemma. Efter olyckan är det dessa kvinnor som hållit ihop familjerna, som köat på sjukhusen, och som har demonstrerat på gatorna.

Bilkis Bano, 34, är en av flera tusen kvinnor som flera gånger rest hela vägen till New Delhi för att protestera mot regeringens uppgörelse. Nu är hon i England tillsammans med Chander Singh och Sunil

Monument utanför fabriksportarna i Bhopal

Kumar Rajput.

Delegationen besöker Birmingham, mitt i "det svarta landet", den del av England där industrialismen föddes för 150 år sedan. Här ligger minnet om en ren livsmiljö många generationer tillbaka, smutsen är en självklar del av livet. Kolröken har glesnat på senare år, men nya miljöhot saknas inte.

I Wolverhampton, ett tätbebyggt område utanför Birmingham, ligger Leigh Environmentals anläggning för förvaring av miljöfarligt avfall, tusentals olika kemikalier och tungmetaller. En stor del kommer från utlandet, de låga kostnaderna och generösa miljölagar håller på att förvand-

la England till Europas soptipp. Organiskt avfall dumpas i gamla gruvschakt som företaget hävdar är helt täta. Annat avfall blandas med cement och hålls i öppna schakt.

Men lokalbefolkningen tror inte att cementen hårdar. De klagar över otäckta lukter, huvudvärk, halsinfektioner och en rad andra symptom.

— Vi vet inte vilka gifter vi får i oss, säger en av företagets grannar.

Kanske ligger det ett Bhopal i schaktet och väntar på att släppas lös!

Bilkis får lätt andnöd, efter olyckan är hennes lungor särskilt känsliga. Stanken från avfallsanläggningen är nästan outhärdlig, men hon går tappert runt hela sopschaktet tillsammans med de andra indierna och de lokala aktivisterna. Demonstranterna stoppar några lastbilar som är på väg in till anläggningen. Bilkis går fram till en av förarna och försöker med hjälp av en tolk prata med honom.

— Vad har du för gifter med dig? Varför tar du ett sånt här arbete? Kanske skulle dina barn svälta om du inte tog det här jobbet, men är det värre än att hundratals, tusentals människors liv hotas?

Utän att svara vevar fören upp rutan och undviker att titta på Bilkis när hon ilsket bankar på dörren.

På kvällen har den lokala kamporganisationen möte. Mötesdeltagarna vill samla in pengar till indierna men de avböjer och ber att pengarna lämnas till de lokala organisationerna för resan.

— Vi är inga stackare som kommit hit för att tigga och be om ert medlidande!

Chander Singh, Sunil Kumar Rajput och Bilkis Bano berättar sina historier från Bhopal. Bilkis ber inte om

solidaritetsyttringar. Hon säger:

— Vi har kommit för att varna er för vad som kan drabba er. Vi har kommit för att söka stöd i kampen för rättvisa. Vi måste börja arbeta tillsammans och visa att man inte någonstans ska kunna tjäna pengar på att förstöra människors hälsa!

Det är tyst några sekunder innan mötesordföranden, skakad, tar tag i mikrofonen.

— Tack för att ni kommit, tack för att ni inte ger upp. Ni kämpar för oss alla.

Gunnel Nycander
Frilansjournalist, Uppsala

Kultur-konflikt i Kotmale

Biståndet tar inte hänsyn till den kulturella dimensionen i mottagarländerna. Därför misslyckas projekten, skriver en dansk antropolog.

Västvärlden har ett överflöd av mat och varor, lantbruket är effektivt, dess teknologi är högutvecklad och regeringarna är ansvarsfulla. Utanför denna rationella värld finns en annan värld vars länder vi karaktäriserar med avsaknaden av ovan nämnda förhållanden. Här får bara ett fåtal tillräckligt med mat, butikernas utbud är sparsamt, jordbruket och industrin har stora problem med både produktion och distribution, och allt detta elände förstärks genom korruption och ansvarslösa regeringar och ämbetsmän.

Denna bild av "vi" och "de" reproduceras dagligen av västvärldens massmedier, där vi ständigt hör talas om allt som går galet i den tredje världen: Naturkatastrofer, militärkupper, etniska uppror, utlandsskuld, etc. Hos "dem" råder kaos, hos "oss" ordning.

Idealen fungerar inte

De flesta människor i Västvärlden tycker synd om dessa lidande folk och anser att vi bör hjälpa dem så att också de får chansen att förverkliga basbehoven av vatten, mat, ett hem osv. Hjälpen ges i form av bistånd, som alltså både har medmänskliga och materiella aspekter. Men biståndets ideal har varit svåra att omsätta till fungerande projekt. De tycks alltid få andra resultat än vi föreställer oss. Varför? En del av svaret är att vi inriktar oss på de materiella sidorna av biståndet och inte tänker närmare på vilka värderingar som vi lägger i definitionen av att vara "utvecklad" eller "underutvecklad".

Hittills har biståndet koncentrerats på att bygga upp en industri, modernisera jordbruket och att utbilda befolkningen till att betjäna och upprätthålla projekten. Basen för de flesta projekt har varit vår kunskap om hur industri, jordbruk, utbildning och hälsovård fungerar. Denna kunskap försöker vi överföra i hopp om att kunna upprepa framgången "därborta".

Neutral teknologi?

Men varför misslyckas då projekten? Ett väsentligt misstag är tro på en värdeneutral teknologi. Att den förefaller oss neutral beror på att den omger oss hela tiden, så att

vi nästan har glömt dess betydelse utöver att producera varor. Men tittar man närmare på vad folk i olika kulturer anser om en speciell företeelse står det klart att vi ger dem olika betydelse. Och just så är det med utvecklingsprojekt.

Det svenska Kotmale-projektet i Sri Lanka har av den svenska regeringen kallats "ett rent tekniskt bistånd", vilket medförde mindre uppmärksamhet på de sociala och kulturella förhållandena. Samtidigt stod det klart att just den tekniska aspekten var betydelsefull för Sverige självt, som en symbol för den svenska nationens identitet och stolthet. Projektet gav uttryck för högteknologiskt kunnande och expertis. Projektet blev ett sätt att plantera den svenska flaggan.

För Sri Lanka innebar projektet ett försök att uppnå en materiell utveckling som stämmer överens med vad Västvärlden önskar. Och det är viktigt för att få biståndsgivarna intresserade att landet motsvarar den spegelbild som vi har konstruerat. Men speglingsidentiteten, där det viktigaste är bristerna jämfört med Västerlandet, är bara en mindre bit av Sri Lankas identitet.

Buddhismen

Sri Lanka är övervägande buddhistiskt, och i motsats till de kristna, europeiska länderna utgör religionen inte en isolerad sfär. Religion, ekonomi och politik är tätt sammanvävda och har så varit i årtusenden.

I landets historiska krönikor berättas om hur Buddha flera gånger besökte ön, och att han vädjade om att buddhismen just här skulle bevaras och skyddas. För detta hedersuppdrag utvaldes det singalesiska folket. Buddha visade själv vägen genom att fördriva yakkerna som var icke-buddhister och beskrevs såsom varande andar eller som tamiler.

Sri Lankas historia präglas av talrika strider om landet, varav särskilt den sinhallesiska kung Dhuttagamans seger över den tamilske kungen Elara ca 100 f Kr vid Anuradhapuram än i dag hålls i åminnelse. Dhuttagamani var den förste kung som kontrollerade hela ön och han betraktas

därför fortfarande som en nationalhjälte. I likhet med andra härskare lät han uppföra olika monument: Han byggde buddhistiska tempel, *dagobas*, palats och han konstruerade ett omfattande konstbevarningssystem som gjorde det möjligt att föda hela befolkningen, något som i sista hand bidrog till att säkra kungens makt.

Aven om Sri Lanka inte längre är något kungarrike utan formellt en socialistisk republik anser jag att de buddhistiska idealen fortfarande hålles vid liv. Den förutvarande presidenten J R Jayawardene försökte också leva upp till idealet för en buddhistisk statschef. Den etniska konflikten är bara ett av statens försök att bevara landet som en enad buddhistisk nation. Presidenten och hans regering igångsatte likaledes omfattande restaureringar av gamla *dagobas* från de tidiga civilisationerna på ön. Singalesiska blev det nationella språket och buddhismen gjordes officiellt till statsreligion trots att det finns såväl hinduer, kristna och muslimer.

Gamla bevarningsanläggningar

Utvecklingsbiståndet ingår alltså i regeringens försök att skapa kontinuitet i landets historia, och i det sammanhanget spelar Mahaweli- och Kotmaleprojekten en viktig roll. Det omfattande projektet bygger i princip ut de gamla bevarningsanläggningar som grundlades av Dhuttagamani och andra singalesiska kungar och har därför blivit en betydelsefull symbol för den singalesiska, buddhistiska nationen och dess integritet.

Mahaweliprojektet innebär också att många bönder, i synnerhet singalesiska, flyttas till nya odlingsområden. De flesta settlements ligger i eller på gränsen till de tamilska områdena, och därför ser tamilerna projektet som en kolonisering av deras land, som ett hot mot deras existens snarare än som ett utvecklingsprojekt.

Birgitte R Sörensen

Författaren är antropolog och medlem av Köpenhamns Sydasienskommitté

FOTO: STIG T KARLSSON

År 1890 ...

"Jaffir Khan är 14 år gammal och har redan arbetat fyra år med att rensa bomull i tre olika textilfabriker i Bombay. Han stiger upp halv fem om morgnarna och börjar jobba klockan sex. Han lämnar fabriken först klockan sju om kvällarna.

Trots att lagstiftningen säger att ett barn inte får arbeta mer än sex timmar om dagen, har Jaffir alltid arbetat över 12 timmar. Han brukar stanna hemma en dag i månaden, men det får han löneavdrag för.

Jaffir och hans små arbetskamrater måste arbeta till och med på söndagar och helgdagar. Då gör de rent maskinerna och städar fabriken.

Dessa arbetande barn får alltså slita i smuts och avfall till och med när det är helg. Förmännen talar med barnen endast med hjälp av käppen, som de upprätthåller disciplinen med.

(Historien om Jaffir Khan stammar från 1890 och är hämtad från Lethbridge-kommissionens rapport, som skrevs för cirka 100 år sedan).

BARN- ARBETE

Det har inte hänt mycket under de 100 år som gått sedan Lethbridge-kommissionen, vars rapport citeras ovan. Miljoner indiska barn arbetar, trots att landet förbjudit barnarbete, tom i grundlagen. Artikel 24 i den indiska författningen säger:

"Barn får inte nyttjas för arbete i fabriker, gruvor eller i andra vådliga sysselsättningar."

Antalet barnarbetare i Indien brukar uppskattas till mellan 10 och 20 miljoner, men en forskargrupp har på goda grunder uppskattat antalet till 40 miljoner.

År 1988 ...

Subhadra Sen Gupta rapporterar:

"Vi fick böja oss för att komma in genom den låga dörren, när vi tog oss in i den lilla lerhyddan. Pojken tittade upp och log mot oss genom varpen. Det lilla rummet är knappast stort nog för en människa att bo i, men det hyser tre småpojkar. Det är kvavt och verkar inte rymma någon luft alls denna heta sommardag. Här arbetar en tolvårig pojke tolv timmar om dagen vid mattväven. ...

"Barnen får ofta lungsjukdomar. Deras fötter svullnar när de hänger ner i vävgropen hela dagarna. De dåliga ljusförhållandena försämrar deras syn. Efter år av mattknytning blir deras fingerleder påverkade, de blir stela och får reumatiska besvär. De första åren tjänar pojken ingenting, och sedan bara en spottstyver. Han känner sig nöjd om han, förutom mat för dagen, får ihop lite att lägga undan. Han har jobbat med mattvävning sedan han var sju eller åtta år gammal, och han har aldrig gått i skolan. ... De som är uppstudsiga får stryk.

(Indian Express, 4 september 1988)

Fattigdom är huvudorsaken till barnarbete. Detta har slagits fast i en rad studier. I Indien anses 328 miljoner människor leva under den officiella fattigdomsgränsen. 14 miljoner är registrerade som arbetslösa. Detta framgår också av vår studie av tändsticksindustrin i Tamil Nadu i södra Indien.

I staden Sivakasi arbetar cirka 50 000 barn i fyrverkeri- och tändsticksfabriker. Över 65 procent av landets tändsticksproduktion, och över 90 procent av dess fyrverkeripjäser tillverkas i Sivakasi och dess omgivning.

De flesta barnarbetare kommer från kringliggande byar, där lantbruket stagnat: De är helt och hållet avhängiga av en nederbörd som är både otillräcklig och nyckfull. Bevattningsanläggningar finns det alltför få. Låga inkomster från jordbruket, och få andra tillfällen till inkomster, tvingar folk att söka sig alternativa utkomstmöjligheter. I tändsticksfabrikerna kan barnen alltid få arbete. Barn utgör 70 procent av arbetskraften i fabriker.

Skuldfälla

Föräldrarna får ut lönen i förskott. Detta binder barnen till samma arbetsgivare tills dess att förskottet har betalats tillbaka. Det händer ofta att förskotten ackumuleras; föräldrarna tar ut mer och mer för att klara av de nödvändiga utgifterna. Desto starkare binds barnen till arbetet.

Barnen arbetar på ackord. De får betalt för varje fylld tändsticksask och varje packad raket. Arbetsgivarna menar att detta lönesystem - och barnarbetskraften - är nödvändig för att konkurrera med den mekaniserade tändsticksindustrin. Alla dessa småfabriker konkurrerar med en jätte, WIMCO, West India Match Company. WIMCO startades av Svenska Tändsticksaktiebolaget, eller Swedish Match som det numera heter. Trots att Swedish Match idag bara har en minoritetspost i företaget, kontrolleras

BARN- HÄNDER

konkurrerar med Swedish Match maskiner

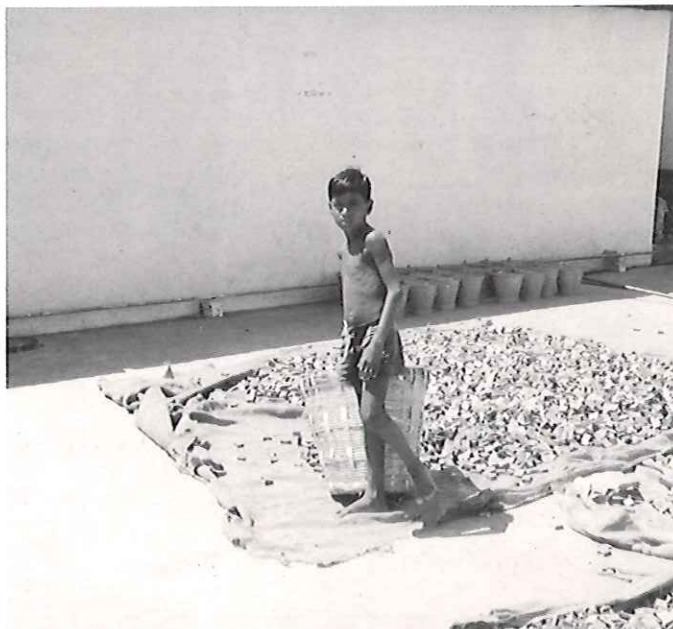

FOTO: BIRGITTE SÖRENSEN

Fattiga föräldrar tvingas i sin nöd sätta barnens arbete i pant. I de små tändsticksfabrikerna i Sivakasi i Tamil Nadu konkurrerar barnens arbetskraft med tändsticksjätten WIMCO, som startats av svenskt kapital och fortfarande kontrolleras av Swedish Match.

WIMCO effektivt av svenskar-na.

Jordbruket är försummat av de statliga myndigheterna. Lokalbefolkningen har krävt investeringar i nya bevattningskanaler. De har krävt reparationer av förfallna bevattningsanläggningar. Men inget händer. Många misstänker en komplott: man vill inte utveckla områdets jordbruk, för det skulle kunna äventyra tillgången på barn till fabriker.

Barn utan framtid

Vår studie visar att barnen i Sivakasi fångats i en ond cirkel. Så länge de arbetar med tändstickor eller med fyrverkeripjäser lär de sig inget. De utvecklar ingen yrkesskicklighet som de kan få användning för senare. De fyller ramar med stickor som ska doppas i fosfor; de packar färdiga stickor i askar; de fyller krut i raketer; klistrar etiketter och packar raketer och smållare.

Barnen missar skolan, eftersom de börjar jobba när de är sex-sju år gamla. När de blir tonåriga, behövs de inte längre. Då tvingas de illa förberedda ut på en arbetsmarknad, där de är låsta till de understa pinnhålerna.

Cirkeln fortsätter i nästa generation. De som varit barnarbetare tvingas av fattigdom att sända sina egna barn till fabriker.

R. Vidyasagar

Översättning och bearbetning: Göran Djurfeldt

R. Vidyasagar är forskare vid Madras Institute of Development Studies. Han besökte nyligen Sverige i samband med en konferens om mänskliga rättigheter. Han är medförfattare till en översikt över barnarbetet i Indien:

Dingwaney, Manjari m fl: Children of Darkness: A Manual on Child Labour in India. New Delhi: Rural Labour Cell 1988

SHANTHI

nioårig tändsticksarbeterska

Shanti är nio år gammal och har arbetat i en tändsticksfabrik i tre år. Hon bor i Sukkuravarpatti, en by 15 kilometer från Sivakasi.

Varje morgon vid 5-6-tiden kommer en buss från fabriken till byn för att hämta barnen. Innan dess väcks Shanthi av fabriken lokala representant. Han går runt i byn, väcker barnen och samlar dem på den plats där bussen ska hämta dem.

När bussen kommer till byn är den redan full av barn som plockats upp i andra byar. Shanthi får svårt att hitta en sittplats i bussen. På något sätt lyckas man klämma in alla barnen i bussen, och så får de tränga och skava tills de kommer till jobbet.

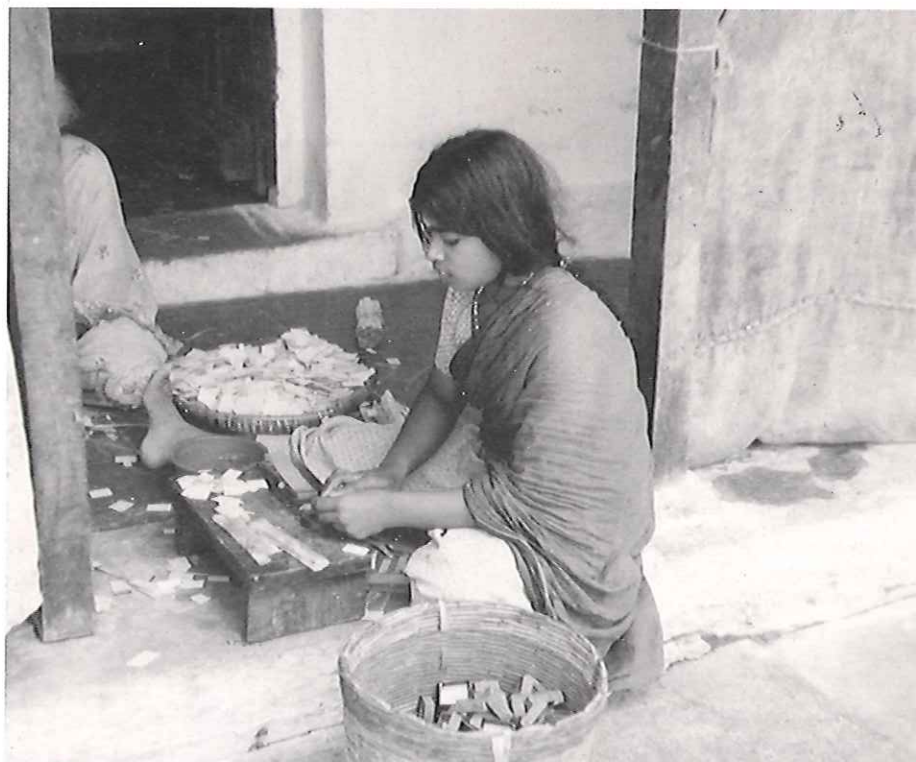
Jobbar på ackord

Arbetet startar klockan sju på morgonen, och slutar inte förrän sju på kvällen, med en kort lunchpaus mitt på dagen. Shanthi fyller ramar med stickor, som ska doppas i tändmassa. Liksom de andra barnarbetarna arbetar Shanthi snabbt. Ju mer hon jobbar, ju mer tjänar hon, eftersom hon jobbar på ackord. Men hur mycket hon än anstränger sig, kommer hon knappast över fyra rupier om dagen, (2 - 3 kronor). Äldre flickor som jobbar tillsammans med Shanthi och lärt sig jobba fortare, tjänar uppemot sju rupier per dag.

Jobbar extra på söndagen

Oftast kommer Shanthi hem först vid åtta- niotiden på kvällen. Då är hon helt slut. Men redan nästa morgon startar rutinen igen, med tidig väckning sex dagar i veckan. Söndagar är hon i alla fall ledig. Men hon brukar ta med sig arbete hem också, och jobba extra på söndagen. Shanthi har två systrar och en bror. Alla jobbar i tändsticksfabrikerna. Ingen av dem går i skolan.

Genom den lokale representanten har Shanthi fått kvitterat ut ett förskott på 200 rupier från fabriken. Hon betalar av med sin lön, men skulden krymper knappast. Hennes far tvingas ofta ta nya förskott för att få ihop till nödvändiga utgifter. Det är likadant med de andra barnen i familjen. Shanthi har äger ingen jord. Både han och mamman arbetar som lantarbetare. Efter-

som det råder nästan permanent torka, är det svårt för hennes föräldrar att få tillräckligt med jobb i lantbruket. När de får chansen, tar de också jobb som stenhuggare och på byggen, men inkomsterna förslår inte.

Därför blir Shanthi och hennes syskon tvungna att jobba.

R. Vidyasagar

Översättning: GD

Barnarbetare innebrända

En fyrverkerifabrik i byn Chellapath exploderade i februari 1982. Sex barn innebrändes. De hade arbetat med att fylla krut i smällare, när olyckan inträffade. Det finns två versioner av händelseförloppet. Enligt den ena, lekte barnen och kastade småsten på varandra, när en sten träffade golvet och utlöste den gnista som orsakade explosionen. Enligt den andra versionen, kom en orm krypande och skrämde barnen, som rörde sig så försiktigt att krutet antändes.

Saken anmäldes till polisen, och en utredning gjordes. Men inga åtgärder vidtogs, och fabriken fortsätter att tillverka fyrverkeripjäser.

Flyg till Asien

Vi arrangerar studieresor till olika länder i Asien för seriöst intresserade. Beställ gärna det nya programmet.

Du kan också på ett enkelt sätt köpa flygbiljetter från oss. Beställning på telefon - biljetterna skickas mot postförskott. Vi hjälper dig med de billigaste resvägarna. Här några exempel ToR priser från Stockholm.

Bangkok	5200:-
Beijing	5000:-
Bombay	6390:-
	5850:- CPH
Calcutta	5250:-
Colombo	5500:-
Dehli	5500:-
Hongkong	6400:-
Jakarta	6000:-
Kathmandu	5950:- CPH
Karachi	5100:-
Male	5950:-
Singapore	5600:-
Tokyo	6300:-

LÄS och RES

08-717 54 40

Box 208 133 02 Saltsjöbaden

"Salaam Bombay" tillägnas i eftertexterna "barnen på Bombays gator" och handlar om ett av dem, den tioårige bypojken Krishna, också kallad Chaipu. Utan anhöriga sover han tillsammans med ett gäng andra gatpojkar på en av Bombays trottoarer — som en av hundratusentals i samma situation.

Det är i mycket en utvecklingsfilm, där Chaipu formas av livets hårda skola i konsten att överleva. Han arbetar på ett tehus med att bära ut teglas till kunderna på frisörsalonger och bordeller. Efter att ha blivit avskedad tas han av polisen för lösdriveri och placeras i ett slags ungdomsfängelse, i väntan på rättegång om ett halvår.

Dock lyckas Chaipu rymma och filmen slutar när han förföljd flyr genom folkmyllret på en gata, där man någonstans mellan trängsel och panik firar en religiös högtid till den sympatiska elefantguden Ganeshas ära, guden för all god början. Medan Chaipu flyr (mot framtiden...) dansar tusentals till ljudet av dunkande trummor.

Egentligen är "Salaam Bombay" en otroligt svart film. Den uppenbart både rågälvade och fantasifullt förslagne Chaipu får aldrig en chans att ens börja skolan. Chaipu möter heller aldrig några starka personligheter i vuxenvärlden, bara hallickar, knarkförsäljare och andra skurkar. Det är lätt efter att ha sett Mira Nairs film att bara se en mörk bild av det stora landets framtid, med fattigdom, korruption och svindlande klassklyftor, där borden hos några dignar av mat medan de flesta aldrig kan äta sig mätta.

Ändå är det minst av allt en dyster film utan en poetisk bildberättelse på ett filmiskt språk med sällsam lyster. Som genre kännetecknas Bombayfilmen av glättad kommersialitet och glamourösa ateljébilder. Mira Nairs film är något helt annat. Varenda scen är tagen på plats med verkliga bakgrundsljud och den frustande, stinkande, färgstarka, trasiga, myllrande mångmiljonstaden Bombay är kanhända filmens egentliga huvudstjärna, porträtterad med lika detaljrik som intensiv hatkärlek.

Chaipu rör sig i det verkliga Bombay, mellan dess järnvägsstationer, bakgator och marknader, nere vid den spektakulära triumfbågen Gate of India, där engelsmännen under oceanångarnas tid först satte sin fot i Indien.

En handfull personer står i förgrunden jämte Chaipu: knarklangaren Chillum som säljer på gatan och dör ung, hans boss den

Salaam Bombay!

skoningslöse Bapu, den prostituerade oskulden "Sweet sixteen" från Nepal på bordellen 109:an, den åttaåriga Manju, dotter till en annan prostituerad och ytterligare några gatbarn. För alla dessa utstötta, utslagna handlar det om att kämpa eller gå under i gatans djungel, där alla är mot dem och där det enda som gäller är pengarnas lagar.

Vi får följa Chaipu under hans arbete som teförsäljare, men också när han sliter med att plocka hönor eller extraknacker som servitör på ett överklassbröllop med dignande bord. För honom gäller det att arbeta ihop så mycket pengar att han kan återvända till sin hemby.

Filmens regissör Mira Nair kommer från delstaten Orissa i Östra Indien men har studerat i USA och är bosatt i New York. Hennes film är en samproduktion mellan Indien, Frankrike och England. Filmen har i huvudrollerna verkliga gatubarn, som tränades vid en verkstad innan inspelningarna började.

Huvudrollsinnehavaren Shafiq Syed försökte efter inspelningen återvända till sin hemby, men hamnade åter på gatan i Bombay, försökte gå i skolan, men misslyckades. Som ett resultat av filmarbetet har han nu fått jobb på filmbolagets kontor.

Sören Sommelius

TREDJE VÄRLDEN

är temat för ett specialnummer av Sociologisk Forskning nr 1/89. Numret handlar bl a om nya kvinnoroller på landsbygden i Egypten när männen far som migrantarbetare till de oljarika grannländerna, om den religiösa Yangyangrörelsen i det postkoloniala Guinea-Bissau, om de historiska förutsättningarna för politisk demokrati i Afrika, om gruvfack och politik i Latinamerika och musikerörelsen i Chile under 60- och 70-talen. Pris 50 kr, Pg 670667-5, Sociologisk Forskning.

KVINNOVÄRLD

*BAKOM
SLÖJAN*

I Väst har man ensidigt fokuserat på kvinnoförtrycket i muslimska länder. Men segregationen mellan könen skapar också en kvinnovärld, där männen inte har tillträde. Här får kvinnorna ett eget värde, skriver den norska antropologen Karin Ask.

Muslimerna kallar den *chader* eller *dupatta* - alltså slöjan, som för oss i väst blivit den överordnade symbolen för den muslimska kvinnan. Slöjan har också använts för att karaktärisera den *islamisering* som präglar den politiska processen i många länder i Asien och Mellanöstern.

Varje samhälle verkar ha områden med "hård-programmerade" idéer, dvs idéer om världen som upprepats så ofta och i så många sammanhang att de blivit självklara sanningar. De undandrar sig prövning. Att kvinnan och förhållandet mellan könen är ett sådant område är inte unikt för de muslimska kulturerna.

Mångtydig retorik

I de västerländska samhällena har vi de senaste tjugo åren haft en löpande debatt, som försökt "synnliggöra" kvinnan som medborgare. Vi har haft en politisk rörelse som försökt göra ständigt flera roller könsneutrala. I stater som Pakistan och Iran kan man iakttä motståndet. Under Zia-ul-Haq blev slagordet i Pakistan *Chader aur char diwari*, dvs "slöjan och de fyra väggarna". Kort sagt uppmanade man till stöd för en samhällsordning som framställdes som ursprunglig, ren och moraliskt riktig, och som inte var korrumperad av västligt inflytande. Retoriken var mångtydig, som all politisk retorik, och den hade starka känslomässiga övertoner.

Retoriken knyter an till idéer om skam och ära, till själva kärnan i mandomsidealet. Mäns ära och kvinnors dygd hänger samman. Detta illustreras av en händelse i Kabul, Afghanistans huvudstad, i april 1980. Pakistanska tidningar rapporterade att vid de stora demonstrationer som skollungdomar genomförde vid denna tid, slet skolflickorna av sig *dupattan* och svepte den runt axlarna på de afghanska regeringssoldaterna. En *dupatta* är ett rektangulärt tygstycke av ett genomskinligt material som kvinnorna använder för att täcka huvud, hår och bröst med. *Duppattan* är ett av flera attribut som symboliserar kvinnans ära. Vilket var budskapet som dessa flickor kom med? Varför slet de av sig tecknet på kvinnlig dygd och placerade det på ett ställe där det inte alls hör hemma, nämligen runt människans halsar? För att förstå det, är det viktigt att vara klar över att en mans ära och respekt beror på om han kan försvara sina kvinnor. Den afghanska armén kunde eller ville inte detta, vilket

FOTO TV: TORGNYSOMMELIUS

FOTO: TORGNYSOMMELIUS

den sovjetiska ockupationen av landet visade. Genom att slita av sig tecknet på sin egen ärlighet, var det männens ära och mandom som flickorna ifrågasatte.

Sårbar kvinnokropp

En aspekt av *pardah* är regler för vilka delar av kvinnokroppen som skall vara synliga i olika situationer. En flicka blir tidigt medveten om sin egen kropp som något sårbart, som kan förstöras om hon överträder de gränser som satts upp för henne. När dessa regler praktiseras under andras uppsyn, lär sig flickan också att underordna sig auktoriteten i hushållet. Hon måste lära sig att röra sig inom andra gränser än sina bröder, och hennes gränser är trängre. Gränserna har med rum och plats att göra, men beror också på vem som är närvarande. Flickan måste lära sig att vara medveten om att hon observeras av andra, att kunna se det som andra ser, alltså att se sig själv utifrån, och vara klar över var gränserna går när hon rör sig. Hon måste med andra ord lära sig ett slags mental karta, som visar hur hon ska bete

sig i olika situationer. När en äldre manlig medlem av hushållet kommer in på gården, ska hon t ex täcka huvudet med *duppattan*. Den ständiga manipulationen av *dupatta*, *chader* och *burqa* är något som måste läras in, på samma sätt som flickan måste lära sig kontrollera kroppen, ögonen och ansiktsuttrycket: genom att observera och imitera andra.

Slöjan - symboliskt skydd.

Purdah betyder egentligen 'gardin'. Det är en fysiskt påtaglig, kulturell institution som går igen på alla livets områden. *Purdah* rättfärdigas oftast genom religionen. Man hänvisar till Koranen och *Hadith*, dvs den rätta traditionen i profetens efterföljd. Religionen sägs föreskriva begränsningar i umgänget mellan kvinnor och främmande män. I Väst har ofta slöjan, som bara är ett av uttrycken för *pardah*, blivit upphöjd till både symbol för och orsak till kvinnoförtrycket i den islamska världen. Men *pardah* skapar också skilda världar för män och kvinnor, och därigenom utgör den ett symboliskt skydd för kvinnorna.

Det offentliga rummet präglas av skillnaden mellan den manliga och kvinnliga sfären. Detta är slående i gatubilden: kvinnor går ofta speciella 'kvinnogator' när de skall till basaren. Det syns i utformningen av husen: det finns speciella 'kvinnorum'. På bussar och tåg finns det speciella säten och kupéer för kvinnor. I ett västligt perspektiv nöjer man sig ofta med att beskriva vilka områden som kvinnorna är utestängda från, medan man i stort sett förbiser att männen är utestängda från kvinnliga 'rum' och uppgifter. Poängen med detta är inte att politiskt eller moraliskt rättfärdiga *pardah*, men att peka på den unika kvinnliga gemenskap som *pardah* frambragt. Man måste förstå de värden och de umgängesformer som är knutna till denna kvinnovärld. Annars kan man till exempel inte förstå varför kvinnliga turkiska studenter demonstrerar för rätten att bära muslimsk huvudbonad på föreläsningarna.

Ge och ta

Låt oss se på en del av kvinnans värld i detta sammanhang: de olika former för kommunikation och gemenskap som är knutna till besöks- och utbytesrelationer mellan olika hushåll. Vi har beskrivningar av sådana relationer från så olika länder i Mellanöstern som Libanon, Turkiet, Paki-

stan och Iran. De går under namn som *Kabul günü*, ("mottagningsdag", Turkiet), *Ana Jana, Lena Dena*, ("att komma och gå, att motta och ge," Pakistan).

Ana Jana, Lena Dena är ett förfinat mönster av transaktioner och kommunikation mellan hushåll. Det innefattar besök och gåvor vid ritualer som födsel, omskäring, bröllop och vid religiösa högtider. Mindre formaliserade högtider innefattas också: en examen, en resa som ska företas, eller en hemkomst, men också sjukdom, eller religiösa sammankomster mellan kvinnor.

Som uttrycket *Ana Jana, Lena Dena* anger, ligger det en förväntan om ömsesidighet i förhållandet. Kommer jag och dansar på din sons bröllop, så måste du göra detsamma för min son. Att ta del av både sorger och glädjeämnen är en viktig del av *Ana Jana, Lena Dena*. Som en kvinna uttryckte det: "Allt ska betalas tillbaka här i livet - också tårar." De som faller tårar vid begravningar och de som tröstar vid dessa högtider, är kvinnor.

Saligare att giva än att taga

Det är underförstått att de hushåll som förbinds genom *Ana Jana, Lena Dena*, anser sig som lika i status och prestige. I praktiken kan hushållen, pga olika ekonomisk framgång och styrka, dock komma att skilja sig i status och prestige.

Ett problem med att hantera *Ana Jana, Lena Dena* är nämligen att det ger större prestige att ge, än att ta emot. Det ger också större prestige att underhålla gäster, än att själv vara gäst. Genom *Ana Jana, Lena Dena* blir kvinnorna del av ett nätverk. Detta sträcker sig ut från det enskilda hushållet och den egna byn.

Kvinnokunskap

Genom att växla gåvor vid formella och informella högtider, utför kvinnorna ett viktigt arbete: de ger hushållen anseende och prestige utåt. Det är viktigt att kunna hantera dessa relationer på ett klokt sätt, att inte lägga sig ut för kvinnor i andra hushåll, att inte avslöja svagheter i det egna hushållet. Det ger personlig status för en kvinna. Hon respekteras både av andra kvinnor, och av männen i det egna hushållet. Den människokännedom och information som en klok kvinna på det sättet kan skaffa sig, ger också värdefull kunskap för hennes man. Det är något han kan använda när han själv har kontakt med det andra hushållet. Jag såg ofta hur en kvinna, efter att hon varit på visit i ett annat hushåll, satte sig tillsammans med sin man på kvällen. Hon berättade då vem som och vem som eventuellt inte ställde upp, fast någon var sjuk eller någon hade fött. Hon berättade vad

FOTO: TORGNY SOMMELIUS

de hade sagts, och vad som förtigits, vilka äktenskapsförbindelser som diskuteras, vilka gåvor som givits, och hur mycket de var värda.

Just därför att förhållandet mellan könen är så pass segregerat som det är, kontrollerar kvinnorna vital information om

delar av samhället som männen inte har insikt i. Inom dessa nätverk utför kvinnorna ett socialt arbete som har betydelse för hela hushållet, och som det får prestige av. Kvinnorna bygger upp sitt anseende i dessa kvinnovärldar, men det är ett anseende som också deras män - och därmed hela det egna hushållet - får del av.

Benazir ger hopp.

Som sagt har *islamiseringen* använt idéer om kvinnan och det kvinnliga som argument i den politiska retoriken. I Pakistan har man idag det första kvinnliga statsöverhuvudet i en muslimsk stat, Benazir Bhutto. Efter tio år med Zia-ul-Haq's islamisering av lagar och rättssystem, ger Benazir Bhutto hopp om en ny politik och nya vyer för utvecklingen, åtminstone för en stor del av de utbildade kvinnorna i borgerskapet. Men det stora flertalet av de pakistanska kvinnorna har knappast märkt någon skillnad. Deras vardag, och deras hopp om framtiden formas i kvinnovärldar, som inte har något större inflytande på politiken i landet. Om kvinnorna ska ha någon möjlighet att förvandla sina insikter från dessa kvinnovärldar till politiskt inflytande, måste perspektivet genom slöjan tas på allvar

Karin Ask

Översättning: GD

I Benazir Bhuttos Pakistan

I Pakistan kan en kvinna som blivit våldtagen, men inte kan binda mannen vid brottet, i stället dömas för utomäktenskaplig förbindelse. Är hon gift kan hon stenas till döds, är hon ogift kan hon få 100 piskslag. I Pakistan är ett vittnesmål från en man lika mycket värt som vittnesmål från två kvinnor. Denna lagstiftning tillkom under Zia ul-Haq's regeringstid och lär bli svår för Benazir Bhutto att ändra på, trots den kvinnokamp som trots allt förekommer i Pakistan.

Abort på flickor

Fosterdiagnostik där man kan avgöra könet på fostret leder nu ofta till abort på flickor i Indien, rapporteras i en läsvärd artikel av *Vidubhai Patel* i *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, nr 1. 1989. Det berättas också att en nationell organisation *Forum against Sex-determination and Sex-preselection* (FASDSP) har bildats.

SINGLE WINDOW BOOK SERVICE

For all your requirements of Indian Publications in

Sociology, Anthropology,
History
Politics, Economics
Administration
Performing Arts
Religion, Philosophy
Literature
Govt. Publications, etc.

Please visit/write to
Manohar Book Service
2/6 Ansari Road
Daryaganj
New Delhi - 110 002
(INDIA)
Telephone: 00991-
11262796, 00991-1127516

HEMGIFT

Den indiska hemgiftsseden framställs ofta som ett skräckexempel på kvinnoförtryck och förakt för människors lika värde med rötter djupt i det gamla kastsamhället. Indisk kultur stämplas samtidigt som kvinnoförtryckande. Torvald Olsson menar i denna artikel att ett sådant perspektiv är ensidigt västerländskt. Det är ett sätt genom vilket vi för oss själva bekräftar den västerländska kulturens suveränitet. Vi är ju bäst.

FOTO: ROGER STENBERG

- INTE FÖR ALLA

För västerlänningar ter sig det indiska hemgiftssystemet lätt groteskt. När man ska behöva betala för att gifta bort sin dotter, ja för att dumpa henne till lägstbjudande på en äktenskapsmarknad – då är det illa ställt med jämlikheten.

Under de senaste årtiondena har det återkommande rapporterats om hemgiftsmord och brudbränningar, där mannens släktingar mördat bruden, ofta för att deras son ska få ännu en hemgift. I massmedierna kan man lätt få för sig att fenomenet är vida utbrett och att indierna är ett folk av brudmördare. Och en självklar slutsats blir också att i Indien gifter man sig bara för pengarnas skull.

På senare tid har det också förekommit att flickbarn avlivs därför att de är en ekonomisk börda. För inte länge sedan begick tre döttrar självmord. De upplevde sig som en belastning för sina föräldrar, hängde sig och bad om förlåtelse för att de fötts som flickor.

Sådana här fakta är upprörande och det går inte att bortse från dem. När massmedierna skildrar den här sortens händelser ljuger de inte. Ändå är nyhetsrapporteringen inte så lite etnocentrisk och onyanserad. Det kan lätt förefalla som om västernisering, d v s uppfostran i västerländsk livssyn och moral är enda möjliga lösningen för den indiska kvinnan.

Men är det så enkelt?

Jag tänker här regogöra för tre studier av hemgiftssystemet. Bara en av dem som skildrar förhållandena i Delhi har publicerats. "Dowry and the Position of Women in India" (av Madan Chandra Paul). Den andra studien har utförts av Geeta Santanam i Madrasområdet och den tredje av mig själv och fyra indiska medhjälpare i Trivandrumområdet.

Förmodligen finns stora skillnader i hur hemgiftssystemet tillämpas inte bara mellan olika samhällsskikt utan också mellan olika regioner. I Delhiområdet har bruket av hemgift blivit vanligt långt ner i klasshierarkin medan Madrasområdet befinner sig på mitten av skalan.

I Trivandrumområdet i sydligaste Indien uppgår 40 proc. av hustrurna till lant- eller industriarbetare att deras föräldrar inte gett någon hemgift. Motsvarande för småbönder och mindre affärsmän är bara 15 proc. Föräldrar till söner som fått ett statligt arbete verkar nästan alltid ta emot hemgift – bara två procent hade inte gjort det.

De tre studierna visar att hemgiften är förhållandevis låg bland arbetare. När den förekommer bland lantarbetare och industriarbetare i Trivandrumområdet är den vanligen mellan fem och tjugotusen rupier, vilket motsvarar en till tre årslöner inom dessa yrkeskategorier. Liknande förhållande gäller även i Delhi och Madras. Hemgiftsplågan - om vi kan kalla den så - är i Trivandrum (och förmodligen

också i Delhi och Madras) i stor utsträckning ett medelklassfenomen. Bland medelklassen i Trivandrumområdet är värdet av hemgiften (endast en liten del betalas i kontanter) mellan 100.000 - 500.000 rupier, vilket inom dessa yrkeskategorier motsvarar fyra till tjugo årslöner. I Delhi-studien utgör de högsta uppgivna hemgifterna 50.000 rupier och uppåt, vilket vanligen är en löjligt liten summa för medelklassen i Trivandrum.

En trolig orsak till att hemgiften ofta är mycket hög hos medelklassen i Trivandrumområdet är den höga arbetslösheten bland den stora gruppen högutbildade och akademiker. De högutbildade som har fått bra jobb blir därför särskilt "prisvärda" på den lokala äktenskapsmarknaden.

I den absoluta överklassen ökar hemgiften och är i Trivandrumområdet ofta mellan 500.000 och 2 miljoner rupier. Även om hemgiften är skyhögt innebär det inte att det relativa ekonomiska trycket ökar. Ju högre upp i klasshierarkin vi kommer desto ointressantare blir också den blivande äkta mannens uppgivna inkomst. Viktigare är familjeförnöjenheten.

I super-jetklassen är hemgiften knappast något ekonomiskt problem. Brudens föräldrar överlever, fast med några bilar, villor och egendomar mindre.

Förlorarna

För medelklassen är bilden helt annan. Det ekonomiska trycket tvingar föräldrar med många döttrar och få söner att vidta drastiska åtgärder, där döttrarna blir en betungande ekonomisk börda. Trots detta är de långsiktiga sociala aspekterna viktigare än de ekonomiska.

För en familj med många flickor blir de bortgifta döttrarna som skulderna på en nybyggd villa i Sverige. Det behövs inte mycket för att föräldrarna ska hamna i ekonomiska svårigheter. De kan inte räkna med hjälp från de bortgifta flickorna och familjens ekonomiska villkor försämras - i extremfallet till ekonomisk och social kollaps.

Om föräldrarna inte har råd eller inte vill gifta bort sin dotter dyrt kan de "gifta ner" henne genom att söka en familj, som accepterar en låg hemgift. Här blir dottern förloraren. Hon blir ekonomiskt och socialt drabbad och är därigenom systemets andra typ av offer.

Det är lätt för en svensk att utifrån fördöma det indiska hemgiftssystemet. Men hur ser det ut inifrån och vilka är systemets historiska orsaker?

Både i norra och södra Indien har traditionellt rätt ett utpräglat patriarkat - där arv, släktförhållanden och bosättning bestäms av fädernet. Ändå har det funnits stora skillnader mellan norra och södra Indien. I norr har hemgift traditionellt varit en del av den sociala seden medan regeln i

söder har varit brudgåva.

I det traditionella Kerala som är ett specialfall i södra Indien (dit jag räknar Kerala, Tamil Nadu, Andhra Pradesh och Karnataka) har det varit delvis meningslöst att tala om hemgift och brudgåva, eftersom ett dominerande traditionellt mönster varit "mödrarätt", det som antropologerna kallar matrilineär arvsföljd. Dock har de sociala förållandena förändrats mot patriarkat, från ett feodalt kast-samhälle med hypergami (där kvinnan ofta gifter upp sig i en underkast med högre status) till en mer eller mindre fri äktenskapsmarknad inom stora huvudkaster.

Omtänksamma föräldrar

Man kan hävda att hela Indien har förändrats. Samhället håller på att bli mera enhetligt patriarkaliskt och marknadsmäsig. Kvinnans ställning urholkas överallt.

Det "röda" Kerala är inget undantag, även om det där ännu finns rester av matriarkala strukturer. Möjligt är också att de i delstaten starka kommunistpartierna bromsat spridningen av hemgiftssystemet.

Nalini Nayak, känd feminist i Trivandrum och sympatiskt inställt till CPM, log när jag föreslog den senare förklaringen och hon var kritisk mot partiets hållning i kvinnofrågor. Kvinnans rättigheter är också inom kommunistpartiet en "kamp inom kampen".

Utifrån betraktat är mycket av det vi människor gör barbariskt, heltokigt eller åtminstone föga rationellt. Är privatbilismen rationell? Det beror på från vems perspektiv man betraktar den.

Det samma kan sägas gälla om hemgiftssystemet i Indien. Indiska föräldrar lever i nuet och agerar utifrån dagens värderingar och ekonomiska realiteter.

Brudens föräldrar kan alltid försvara sig med att de tar hög hemgift för att kompensera sig för sin sons dyra studier eller för att de har eller ska gifta bort en dotter. De kan också ha betalt "mutpengar" för att finna ett bra jobb till sonen. Kanske har familjen flera döttrar som ska giftas bort. Den måste då ta emot hemgift, en hög hemgift, när sonen gifter sig.

Indiska föräldrar som inte tänker krasst ekonomiskt kan inte gifta bort sina egna döttrar. Om de är idealister och inte tar emot hemgift för sönerna betar de sig oansvarigt mot döttrarna. De är lika omöjliga som Jesus i vårt eget samhälle.

I Indien är det föräldrarnas skyldighet att ge sin dotter en säker framtid. Hon har rätt till en god start i livet. Att inte ge ordentlig hemgift blir nästan som att visa misstroende mot sin egen dotter. Att inte ge någonting alls blir det samma som att bokstavligen kasta ut henne på gatan.

Ur medelklassföräldrarnas perspektiv är det ett sätt att visa sig omtänksam att ge sin dotter en rimlig hemgift. Vad som sedan är rimligt bestäms av omgivningens

Far har en bil, men det kommer att kosta många bilar när jag ska giftas.

FOTO: MARIANNE GRÖNDAHL

värderingar och av ekonomiska omständigheter.

Brudens perspektiv

Om du som läser det här själv bodde i Indien och din dotter skulle leva i det indiska samhället och du dessutom var en hygglig människa — då skulle du ge din dotter en bra hemgift. Annars skulle risken vara stor att hon skulle få det betydligt sämre ställt än du själv.

Indiska medelklassföräldrar har ham-

nat i ett historiskt ekorrhjul som det är svårt att se hur de ska kunna ta sig ur.

Hur ser kvinnans perspektiv ut? I Indien är hon uppfostrad till att bli bortgift. Hennes kanske djupaste inre sociala drivkraft är att hon ska gifta sig och få barn. Här är det nästan fråga om sociala axiom, om sanningar som knappast kan ifrågasättas.

Mannen i sin tur förväntas försörja familjen. Den normala medelklasskvinnan har samma förväntningar på sin blivande man som han själv. Ändå finns det i dag en del medelklasskvinnor som arbetar

- även om det inte är allmänt accepterat. Arbete är en nödlösning för att samla pengar till hemgiften eller för att få en dålig familjeekonomi att gå ihop.

Det finns motströmningar - akademiskt utbildade kvinnor som företräder olika radikala ståndpunkter. Men de är inte representativa för den typiska medelklasskvinnan, kanske inte ens för vad som ligger i framtiden. På denna punkt sker förändringar mycket långsamt.

Samma värderingar råder inte längre ner i klassamhället, där det ju längre ner man kommer blir desto vanligare att kvinnan arbetar utanför hemmet, tills dess att det för stora delar av den arbetande befolkningen är en självklarhet.

Marknadssystemet

Den under 60- och 70-talen mest inflytelserika antropologiska riktningen i Indien har mottagit starka impulser från amerikansk kulturanthropologi. I verk som "When a Great Tradition Modernizes" (av Milton Singer, 1972) och "The Modernity of Tradition" (av Lloyd och Rudolph, 1967) är huvudargumentet att det inte råder ett motsatsförhållande mellan tradition och modernitet.

Indien framställs som ett bra exempel på hur traditionella institutioner assimilerat moderna. Dock menar jag att man har en tendentiös benägenhet att betona det

Brudmord

Det skrivs i dag mycket om brudmord, där nygifta flickor mördats, kanske för att hemgiften varit för låg. Västerländska massmedier har en tendens att framställa den indiska befolkningen som en hop brutala brudmördare. Hur brutala dessa mord än är finns det skäl att betrakta dem i ett perspektiv. Min avsikt är definitivt inte att försvara ett ont med ett annat. Däremot vill jag visa att lagstiftningen i stort sett varit verkningslös.

Det totala antalet rapporterade fall av brudmord var under perioden 1980-85 ca 150. Nästan alla dessa fall rapporterades från Delhi och Bombay. Inga fall gällde Trivandrum och fyra Madras.

Låt oss anta att det är en grov underskattning. Alla kvinnor som dött därför att deras kläder tagit eld är misstänkta fall. Under perioden 1979-82 rapporterades 500 sådana dödsfall om året. I förhållande till antalet gifta par och antalet årligen ingångna äktenskap i Indien är också denna siffra ytterst ringa.

Har vi några motsvarigheter i västerlandet? Bestialiska sexmord på småflickor och kvinnor förekommer. Hur många är de per år i hela västerlandet, 10, 100, 500, 1000...? Är vi då en kultur av sexmördare?

FOTO: MARIJKE BRESSER

På samma sätt som vi upprörs över bestialiska sexmord upprörs indier över brudbränning och brudmord. Många undrar vad indiska myndigheter gör för att förhindra brudmord. Motfrågan är vad våra myndigheter gör för att förhindra sexmord.

I Indien har man antagligen nästan gått för långt i fråga om lagstiftning. Det finns risk att oskyldiga kan dömas för brudmord.

Man har också försökt komma åt hemgiftssystemet på andra vis. 1961 förbjöds hemgift i en lag som senast förbättrades 1984. I Kerala har informationsministeriet gett ut en skrift som propagerar mot hemgift. Men lagstiftning och information har varit i stort sett verkningslös mot både hemgift och brudmord.

Mord på flickebarn

I norra Indien har det traditionellt funnits områden (som Haryana, Punjab och Rajasthan) med hög dödlighet bland flickebarn. I dessa områden gick det 1901 ca 850 flickor på 1000 pojkar. Siffran är oförändrad 1981.

Det ekonomiska trycket på föräldrarna att få söner har lett till förändringar i t ex Västbengalen, Tamil Nadu och Uttar Pradesh. I UP har utvecklingen gått från 940 kvinnor på tusen män (1901) till ca 850 (1981). Den amerikanska antropologen B D Miller hävdar att det i norra Indien finns ett samband mellan att flickebarn tas om hand sämre (med ökad dödlighet som följd) och de stigande kostnaderna för hemgift på landsbygden.

Hypotesen håller inte för Kerala. Trots att "hemgiftstrycket" kanske är det högsta i Indien är här barnadödligheten bland flickor inte högre än bland pojkar - i synnerhet inte hos medelklassen.

När nyfödda flickebarn dör kan man se det som en del av de fattigas familjeplanering på landsbygden. I bondesamhället har det även tidigare funnits "anglamakerskor". Att morden på flickebarn nu visar en tendens till att öka säger en hel del om de lägre klassernas livsvillkor.

Frikyrko- fredspris till Sri Lanka

Fredspristagaren
Paul Caspersz
FOTO: THOMAS BIBIN

Den katolske prästen Paul Caspersz besökte den 22 oktober Stockholm för att ta emot Diakonias fredspris på 50 000 kronor. Han och hans organisation Satyodaya i Kandy fick priset för "sitt försoningsskapande arbete bland singaleser och tamiler i våldets Sri Lanka".

Diakonia, som är de svenska frikyrkornas biståndsorganisation, skriver också i sin motivering till priset att Paul Caspersz med sin intellektuella skärpa, sin starka initiativkraft och sin djupa kristna motivation blivit en symbol för en fredlig samexistens i ett Sri Lanka som idag är den blodigaste konflikten i världen.

— Först tänkte jag vägra ta emot priset, säger Paul Caspersz till Sydasiens, men när jag sedan fick reda på att priset också gällde de andra i organisationen så gladdes jag. Det är de som tar riskerna vi måste ta i det dagliga arbetet. Men de har mer att förlora än jag. Jag är gammal, ogift, utan familj...

Det var den svåra situationen bland plantagearbetarna i de centrala högländerna som i början av 70-talet fick Paul Caspersz att lämna sin forskning och den rena teologin (han är jesuit). Han grundade sitt Satyodaya, ett center för studier och so-

ciala aktiviteter. Och kort därefter startades CSPA (Coordinating Secretariat for Plantation areas), en samarbetsorganisation för de frivilliggrupper som arbetar med socialt utvecklingsarbete bland plantagearbetarna.

En av de bärande idéerna med Satyodaya idag är att dra med folk från landets olika befolkningsgrupper i gemensamt utvecklingsarbete och i gemensamma studier och samtal om t ex orsakerna till de uppsplitande konflikterna i landet.

Paul Caspersz var också med och grundade en medborgarrättsorganisation (MIRJE) i Colombo för ett antal år sedan. Men idag är medborgarrättsrörelsen på defensiven. Flera av de ledande har skjutits ihjäl och det går aldrig att få fram de ansvariga.

— Frågan är om polisen alls vet vilka som låter folk försvinna spårlöst, säger Paul Caspersz. Är det deras eget folk, militären, dödspatrullerna eller JVP? Och det värsta är att den som försöker ta reda på vart deras vänner och släktingar tar vägen själva riskerar att bli bortförda, säger han.

Tiotusen döda bara i år, de allra flesta sedan årsskiftet. Årtionden av underlåtenhetssynder och spekulation i kortsiktiga politiska vinster har fjärmat allt fler från ett rättmätigt inflytande över sina liv och över framtiden. Nu betalas det blodiga priset. Nu har undervisningen och stora delar av den övriga statliga förvaltningen brutit ihop.

Pengabristen är akut och paniken ligger nära. Upprörsrörelsen JVP slår hårt mot ekonomiska mål, bränner plantager, tömmer gummilager, lamslår tullverksamhet o s v. Regeringen går längre än någonsin i sina erbjudanden om eftergifter, men inget hjälper. Och under tiden för Indien in mängder av vapen till nordöstra Sri Lanka, till de indienvänliga tamilerna i den nyupprättade Tamil National Army som ska ta över sen Indierna lämnat ön någon gång i vinter. Men frågan är om inte indierna laddar för explosion eftersom många tamilerna fortfarande stödjer de bångstyriga Tamilska Tigrarna (LTTE).

Diakonias chef, Karl-Axel Elmqvist, säger i en kommentar till Sydasiens att han är stolt över att ge fredspriset till Paul Caspersz för den senares förmåga att fånga folkliga stämningar för försoning i det krigshärjade Sri Lanka. Men Elmqvist är samtidigt mycket kritisk mot Sverige och den svenska regeringen som gärna tar ställning i vissa tacksamma frågor men som legat mycket lågt i fallet Sri Lanka under alla år.

— Ja det har inte varit bra, säger Elmqvist, och det blir inte bättre av den svenska vapenexporten till Indien, vapen som också använts i Sri Lanka. Kan man bara tvätta den byken ordentligt ren så borde Sverige kunna spela en betydligt effektivare roll i Sri Lanka, enligt Elmqvist.

Thomas Bibin

Hemgift, forts.

positiva i assimileringprocessen och gärna bortser från avskräckande och negativa kultursynteser, där konflikter, utslagning och marginalisering följt i utvecklingens spår.

När indisk tradition möter den fria marknadens system följer oftast inte en harmonisk syntes. Det är lätt att se om man studerar giftermålsmonster och seder, där syntesen är en bastard, en svulst på utvecklingen.

Historiskt är dagens hemgiftssystem i Indien lika mycket en produkt av västerländskt inflytande som av indisk tradition. Man kan krydda slutsatsen genom att hävda att den i Indien mest västerländskt påver-

kade klassen, den urbana medelklassen, också är den som mest plågas under det moderna hemgiftssystemets ok.

Vilket är botemedlet mot hemgiftsplågan? Man har i Indien länge hävdats att utbildning skulle förändra förhållanden och seder. Att så inte är fallet framhöll redan 1958 den indiske sociologen Kapadia. Hans slutsats var att "utbildning förvärrar snarare än dämpar hemgiftssystemets konsekvenser".

Sociologen Geeta Santanam formulerar en följdfråga: "Trots att kvinnan har lika hög utbildning som mannen begär man lika hög hemgift. Vad är orsaken?"

Av Trivandrumstudien framgår att det finns ett intimt negativt samband mellan utbildning och hög hemgift, ju högre ut-

bildning desto högre hemgift.

Ändå tror jag inte att det är riktigt så enkelt. Man måste skilja mellan mannens och kvinnans utbildning och denna måste också sättas i relation till de bådas faktiska yrkesutövning. Kanske är utbildningen bara skenbart "boven" i sammanhanget. Det finns andra bakomliggande orsaker som arbetslöshet, undersysselsättning, könsbundna yrkesroller, förväntningar och värderingar samt sexism inom utbildningsväsendet.

Torvald Olsson

Bearbetning: Sören Sommelius

Miljökampen börjar i köket

Sheela, en kvinna i byn Nada i Haryana, hade fått nog av rök och sot. Röken irriterade ögon och luftrör, och en stor del av dagen gick åt till att försöka hålla kokkärlen rena från sot. *Madhu Sarin*, högt utbildad kvinnlig arkitekt, levde i en annan värld än *Sheela*, en värld som var större än köket. Hon arbetade för att rädda skogen på Himalayas sluttningar. *Sheela* bad *Madhu* hjälpa henne att bygga en rökfri spis. Så föddes *Nada chulha - Nada-spisen -* och *Sheela* och *Madhu* upptäckte att de hade gemensamma intressen.

Madhu Sarin framför en av Waclaw Micutas energisnåla järnspisar i Lund.

*En av de nya spisarna i byn Nada. Alla teckningar av Uno Winblad i Winblads och Sarins skrift *Cookstoves in India*.*

70% av tredje världens befolkning eldar med ved i sina spisar. År 2000 kommer 2,4 miljarder människor leva i områden där all skog skövlat och det inte längre finns ved att tillgå. Det var utgångspunkten för ett seminarium på arkitekt högskolan i Lund. Ett 40-tal nordiska forskare samt representanter för nationella och internationella biståndsorgan diskuterade hushållsenergin i u-länderna. Arrangör var Lund Center for Habitat Studies, ett forskningssekretariat med ett par decenniers erfarenhet av u-landsarbete.

Det finns numera mycket enkla vedspisar som är ytterst bränslesnåla. Dr Waclaw Micuta demonstrerade sin egen konstruktion och lagade lunch åt hela seminariet, ett 50-tal personer. Med mindre än två kilo ved lagades ris, grönsaker och en köttsås, inalles 40 kg färdig föda! Enligt dr Micuta är detta bara 1-2 % av det bränsle som skulle ha krävts i ett normalt kök i tredje världen.

Men det är inte säkert att spisar modell Micuta eller Nada kommer att rädda skogen. *Madhu Sarin* var också med på konferensen, och hon höjde ett varnande finger:

- Det är inte på grund av ineffektiva spisar som skogen skövlat utan på grund av den hänsynslösa kommersiella exploateringen av naturen. Och sett från det mänskliga perspektivet kan problemet ta sig andra former - t ex att man behöver gå 30 km om dagen för att hämta en huvudlast ved och då riskera förodmjukelsen att bli kallad tjuv för att man tar veden i en skog

som förr tillhörde ens eget folk.

"Hotad biomassa"

När experterna började tala om "hotad biomassa" undrade *Madhu Sarin* varför ingen bekymrade sig om utslitna kvinnor. Vi glömmer så lätt det mänskliga perspektivet.

— Vi försöker gärna argumentera i ekonomiska termer med människor som står utanför penningekonomin, säger *Madhu Sarin*. 40-50% av den indiska befolkningen ägnar sig bara i marginell omfattning åt att köpa och sälja. De är på ett direkt sätt beroende av de naturliga resurserna, av vatten, av jord, av en hälsosam miljö. För dem är inte problemet "energi" utan att skaffa foder till kreaturen och vatten till sina åkrar.

På självprövningens väg har *Madhu Sarin* nått denna insikt. Hon utbildade sig till arkitekt i Chandigarh, den märkliga stad som Le Corbusier ritade. Tillsammans med ett par andra kvinnliga arkitekter startade hon ett eget företag. Praktiken blev kortvarig, nio månader lång. *Madhu Sarin* berättar:

— Det var knappast någon nackdel att vara kvinna på det här området. Snarare tvärtom. Eftersom vi etablerat oss trots att vi var kvinnor, måste vi vara mycket seriösa, tyckte man. På nio månader hann vi rita ett hundratal byggnader och tre eller fyra uppfördes också. Tyvärr försvann en del kunder efter att ha kopierat våra ritningar...

Långt efteråt har jag sett byggnader och tänkt: "Det där huset måste jag ha ritat!"

Tio år i Europa

Madhu Sarin åkte till Italien på ett kulturutbytesprogram. Hon skulle ha stannat i sex veckor men vistelsen i Europa kom att vara i tio år. Hon for till London och fortsatte där sina arkitektstudier; nu med en viss u-landsinriktning.

— Där kom jag i kontakt med radikala kretsar och lärde mig att ifrågasätta saker och ting, berättar hon. Som arkitekt hade jag tvingat mitt ego på andra. Jag hade tränats att omforma andramänniskors miljö utan att tillfråga dem. Jag såg inte till de större socioekonomiska sammanhangen utan lät de ekonomiska intressena diktera villkoren. Så och så mycket skulle en slumsanering kosta, så och så många kvadratmeter skulle lägenheten vara — med slutresultatet att de som bott i huset inte hade råd att flytta tillbaka.

När Madhu Sarin återvände till Chandigarh, betraktade hon staden med nya ögon. Hon undrade var de fattiga människorna bodde. Slummen var förvisad till platser där den inte syntes. Madhu Sarin sammanfattade sina iakttagelser i en bok som hon kallade "Urban Planning in the Third World. The Chandigarh Experience".

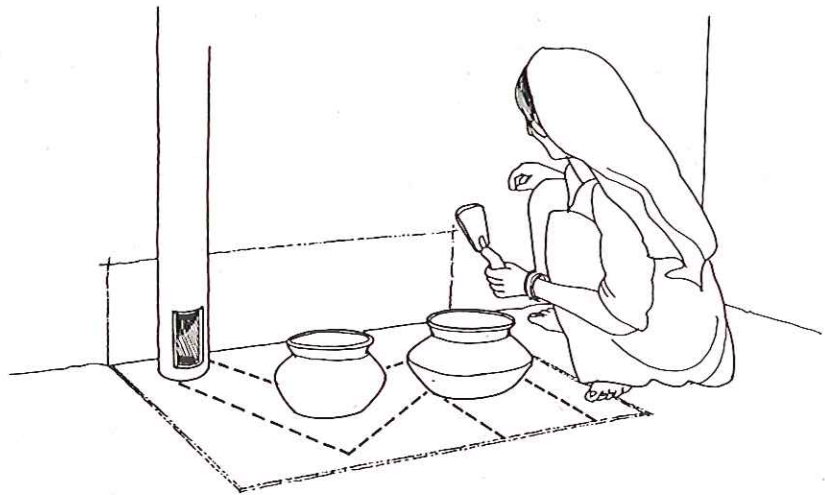
Efter många års studier kände hon nu ett starkt behov att utföra praktiskt arbete. Hon engagerade sig i ett skogsplanteringsprojekt som drevs av Ford Foundation. På Himalayas sluttningar nordöst om Chandigarh höll sig Maharajan av Patiala med jaktmarker. Det var före självständigheten; grönskan var frodig och det fanns rikligt med vilt. Nu låg sluttningarna, som bestod av lera och mjuk sandsten, nakna och skövlade.

Konflikt om betesmarker

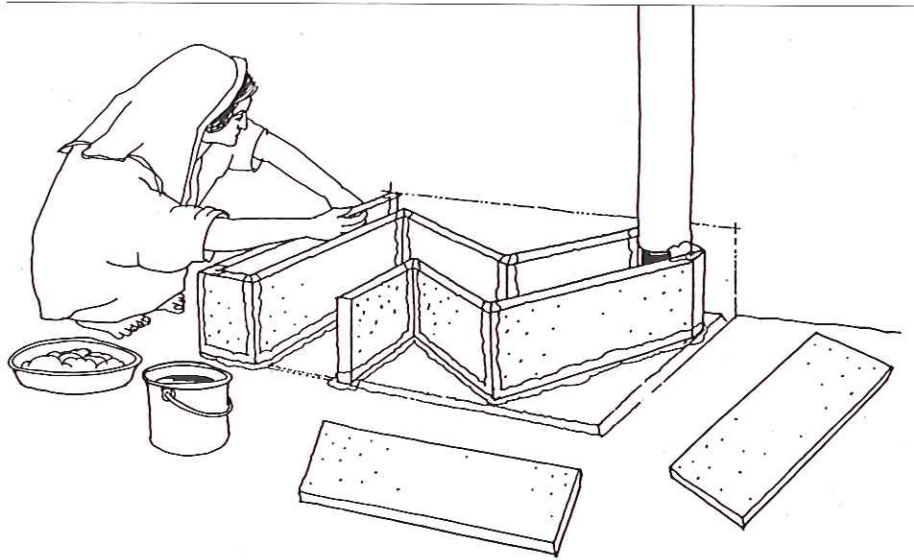
Nedanför bergen låg en konstgjord sjö. Den höll på att slammas igen. Många chandigarhbor ömmade för sjön, och ville rädda den. Det hjälpte inte att muddra. Men om sluttningarna inte användes som betesmarker, skulle sjön må bättre. Det låg två byar i området. Befolkningen tog dock inte intryck av chandigarhbornas argumentering. Varför skulle de sluta att släppa ut djuren på berget? Hur kunde de rika människorna i Chandigarh komma och be dem om något sådant? Den betande boskapen svarade ju för en avsevärd del av deras inkomster.

— Byborna frågade oss om vi inte kunde hjälpa dem med konstbevattningen, berättar Madhu Sarin. Vi hjälpte dem att bygga kanaler från två dammar. Nu hade vi plötsligt fått gemensamma intressen, för jorderosionen hotade dammarna på samma sätt som sjön.

— Det ändrade jordbruket medförde också förändringar i boskapsbeståndet.

Ett mönster ristats i golvet, innan spisbygget börjar.

Med färdiga lerblock byggs spisen upp.

Man skaffade bufflar, boskap som är alltför värdefull för att man ska våga släppa ut den i bergen. Nu samlar kvinnorna in foder åt djuren. Det är betydligt skonsammare för vegetationen än betesdjur. I dag grönskar bergen på nytt.

Skonsam lerspis

En av byarna heter Nada, och det var där Madhu Sarin träffade Sheela. Sheelas kök blev det laboratorium där Nada-spisen utvecklades. Målet var att konstruera en lerspis som var skonsam mot kvinnornas hälsa och arbetsförmåga. Den skulle inte ryka och den skulle vara bränslesnål för att bespara kvinnorna all den tid som gick åt till att hämta ved och kodynga. Receptet på en Nada-chulha är enkelt. Man tager 3-5 korgar lera, 2-4 korgar torr jord, vatten, aska, halm och kodynga. Det enda som naturen inte kan tillhandahålla är spisluckor och spjäll av metall samt ett betongrör till skorstenspipa. Den totala kostnaden för

att bygga en spis - med hantverkarlön - uppskattas ligga någonstans mellan 52 och 71 rupees.

Projektet började 1980 och fick så småningom stöd av SIDA. En svensk arkitekt, Uno Winblad, har samarbetat med Madhu Sarin. Enligt Madhu finns det nu 12000-15000 Nada-chulhas i bruk i norra Indien. Antalet låter inte så imponerande, om man jämför med målsättningen för de statliga indiska spisprojekten - projekt som Madhu Sarin menar är misslyckanden.

— Tekniskt sett var problemen med en rökfri och energisnål spis lösta, när vi började arbeta på Nada-spisen, säger hon. Gandhianer hade redan byggt sådana spisar i slutet på 40-talet. Men dessa konstruktörer var herrar från medelklassen med vaga föreställningar om bykvinnornas behov. Deras spisar var för stora för att rymmas i bykvinnornas skrubbar. De var också standardiserade. Nada-spisen är flexibel och kan anpassas till olika behov

Omyndiga men mycket duktiga

Det är männen som leder de flesta utvecklingsprojekt i Indien. Därför glöms kvinnorna som resurs bort och därför uppmärksammas inte speciella kvinnoproblem. Det kan vi läsa i en skrift på 76 sidor utgiven av SIDA med den underfundiga titeln **Huvudbördan. Kvinnor i Indien**. Det kan vara värt att citera fortsättningen:

"Till och med där det finns kvinnogrupper skymms ofta kvinnorna av en man som berättar om dem för gästerna, stolt förevisande dem som en grupp duktiga men omyndiga barn".

Det där känner alla indienresenärer som försökt intervjuva kvinnor väl igen, eller

Miljökamp, forts

— I Punjab, exempelvis, vill man ha en hara. En hara är ett fack där man ställer ner mjölken och låter den uppvärmas långsamt av brinnande kokakor. Husmödrar i bergstrakterna vill ha ett extra hål för att alltid kunna ha varmt vatten. Och så vidare.

— De som lanserade spisarna tänkte heller inte på hur kunnandet skulle spridas och hur underhållet skulle ske. Det fanns spisar vars skorstenar inte kunde sotas...

— Alla dessa misstag har uprepats i de nya statliga programmen. Det är som i sällskapsspelet: "Gå tillbaka till GÅ", konstaterar Madhu Sarin sryligt.

— Vi utbildade bykvinnor till spisbyggare, vanligen då som en deltidssyssla. Kvinnorna kommunicerar ju bäst med de kvinnor som brukar spisarna. Och eftersom det inte finns något traditionellt spisbyggarskrå i Indien, har vi försökt höja dessa kvinnors prestige genom att titulera dem "mistri", hindi-ordet för en avancerad hantverkare.

För Madhu Sarins del är Nada-spisen ett avslutat projekt. Och för oss andra: vad är sense-moralen?

Kanske detta att det har sina begränsningar att dra upp globala strategier mot miljöförstöringen kring konferensbordet. Miljökampen börjar i köket.

Göran Frankel

Journalist, Helsingborgs Dagblad.

hur? Författaren till Huvudbördan, **Monica Roselius**, har lyckats komma nära de indiska kvinnorna genom att skaffa sig ett ordentligt kontaktnät av engagerade indisker innan hon for till Indien. Monica Roselius är lärare på U-linjen på Valla folkhögskola. När hennes elever ville studera kvinnornas villkor i tredje världen upptäckte hon att det saknades litteratur och skrev då själv på basis av studieresor i Indien.

Roselius träffar förskjutna kvinnor på ett kvinnohus i Bombay, kastlösa i marathiska byar, studenter på ett kvinnocollege i Kerala och marknadsförsäljerskor i Madras'slum. Hon träffar också en splittrad medelklassfamilj, där en dotter är läkare och vill förbli ogift medan en annan är 29 år och sjuk av förtvivlan över att inte ännu ha blivit bortgift. Det finns inte tillräckligt pengar till hennes hemgift, bl a därför att hennes radikala bröder själva vägrat ta emot hemgift. En situation som väl illustrerar hur alla sitter fast i hemgiftssystemet.

Alla sitter också fast i systemet med arrangerade äktenskap. Kärleksäktenskapen går ofta i kvav, inte minst därför att omgivningen har så negativa förväntningar på sådana förbindelser - och ju negativare förväntningarna är desto större blir risken att de infrias. Jag är dock inte lika säker som Monica Roselius på att arrangerade äktenskap i sig är något ont. Mamma och pappa vet naturligtvis inte alltid bäst. Men som bekant gör inte heller nyförälskad ungdomar det, vare sig i Indien eller

ANITA ANDERSSON/SIDAS BILDARKIV

Alla huvudbördor är inte lika tunga.

Sverige.

Är inte arrangerade äktenskap en fråga som har mer att göra med förhållandet mellan generationerna än mellan könen? Kärleksäktenskapet som ideal kan nog komma i konflikt med den starka indiska familjesammanhållningen. I Indien gifter man sig inte med en individ. Man gifter sig med en familj.

Detta inte sagt som kritik utan som en fundering vid läsningen av Huvudbördan. Att boken ger hugskott till reflektion är en av dess förtjänster. Den lämpar sig utomordentligt väl som underlag för diskussioner t ex i en studecirkel. Den kan rekvideras från SIDA:s informationssekretariat till ett pris av 30 kronor.

Göran Frankel

Himmelsk tur

Wilken chans har vanliga döda i tävlan mot gudarna om ett lotteripris? Oddsen verkar dåliga att döma av resultatet i Vikas Patralotteriet i Trivandrum. Högsta vinsten, en resa till Europa för två samt en Marutibil, gick till Lord Krishna, ledande gudom i det kända Guruvayoortemplet. Templet hade köpt en lott i Lord Krishnas namn. Problem uppstod emellertid när Lord Krishna drog högsta vinsten: skulle han resa till Europa i ekonomiklass och vem skulle följa med på "resan för två"? Problemet löstes genom att templet fick ut priset i kontanter. Bilen har dock Lord Krishna behållit tills vidare.

(India Today 15 okt)

Tvättade pengar

I hjärtat av gamla Delhi ligger Chandni Chowk, känt för bl a norra Indiens största textilmarknad och för sina många restauranger. Vad som är mindre känt är att här kan även pengar tvättas, vare sig de är svarta eller vita. Den lokala tvättnärningen byter ut smutsiga och trasiga sedlar mot släta nya. T ex byts en lätt smutsad 10 rupiesedel ut mot nio rupier, eller en musäten, nersölad 50 rupiesedel mot 30 fräscha dito. Tvätta pengar är uppenbarligen en lönande affär, inte bara i maffiakretsar: De lokala tvätteriet i Chandni Chowk når ibland upp till en dagsförtjänst på 20 000 rupier, allt enligt India Today 30 sept.

T A

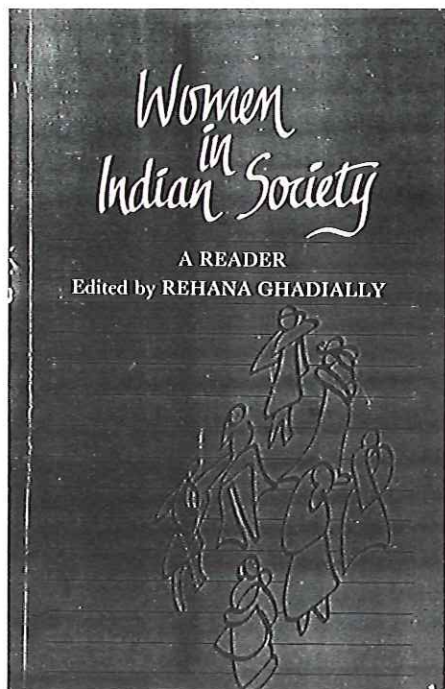
Kvinnoforskning

...ett bokförlag i New Delhi som startade för fem år sedan och redan har kommit ut med ca 20 böcker, inklusive noveller, barnböcker och kvinnostudier. Förlaget drivs av Ritu Menon och Urvasi Butalia. De samarbetar med flera utländska bokförlag t ex Zed Press, Förlaget Oktober (Norge) m fl och har redan nått stora framgångar, inte minst med Vandana Shivas bok "Staying Alive".

Rehana GHADIALLY (red.): **Women in Indian Society. A Reader.** New Delhi: SAGE Publications 1988. 310 s., Rs. 90.

Varför når en del kvinnor i Indien samhällets toppar, medan flertalet tycks leva i fullständig underkastelse? I denna samlingsvolym har forskare och journalister kartlagt kvinnans liv i Indien och satt ihop en utförlig bibliografi. Tonvikten ligger på den urbana medelklasskvinnans situation. Boken har fem delar: kvinnobildens mytologiska bakgrund, könsroller, våld, media och slutligen medvetenhet och motstånd. Våldsavsnittet tar upp en mängd former av övergrepp mot kvinnor i alla åldrar, som vi kan läsa om också i svenska tidningar: våld inom familjen, hustrumord, överdödlighet bland småflickor, våldtäkter och foster-

diagnostik med åtföljande aborter. I slutavsnittet betonas mer hoppfulla aspekter: protestmarscher, utställningar, gatuteater, möten, hjälpcentra, tidskrifter.

Utifrån sin position i familjen tycks indiska kvinnor ha att välja antingen den trogna hustruns roll eller den rasande moderns. Männerna har genom hela historien försökt besvärja och kontrollera kvinnan. Hon är lättast att kontrollera som hustru. Här finns färdiga roller - de stora eposens trogna och lydiga Sita, Parvati, Lakshmi och Savitri. Handböcker, riter, filmer och massmedier förstärker mönstret.

Kalis kusliga gestalt bidar emellertid hotfullt i bakgrunden. Hon utmanar ordning, fredlighet och måttfullhet. Rasande, självvändig, dansar hon sin förstörelsedans, helt utanför mannens kontroll. Så kan något nytt börja spira.

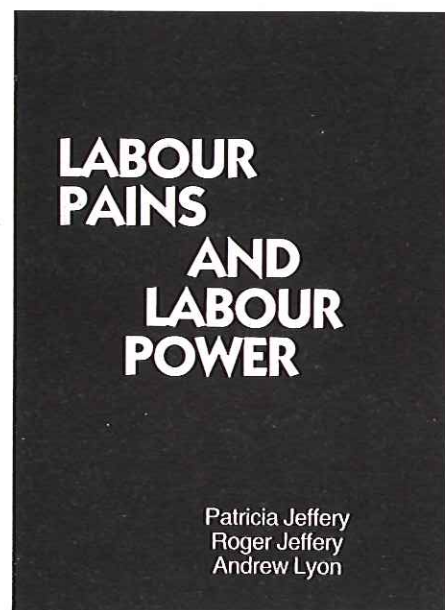
I en mera välsinnad framtoning kallas hon Durga. Som Durga framställdes Indira Gandhi i en berömd målning: självständig, kraftfull, potentiellt farlig. Inte längre hustru utan moder. Och modern i Indien har en styrka och en ställning som inte är helt kontrollerbar. Söner och döttrar - och svärdöttrar - befinner sig alla någon gång, kanske alltid, i hennes makt.

Just Kalis eller Durgas roll kan vara fruktbar i frigörelsen, menar en av författarna. Den erbjuder kvinnan ett annat och fullständigt acceptabelt liv, ett liv hon kan välja utan att egentligen bryta några sociala eller traditionella förväntningar. Kvinnan är ju enligt de heliga skrifterna till sin natur inte passiv utan har tvärtom latent kraft. Om dessa inte tämjs i hustrurollen står dörren öppen för henne till ett starkt och aktivt liv utanför det slutna hemmet.

Margareta Petersson
Litteraturvetare, Växjö

Patricia JEFFERY, Roger JEFFERY och Andrew LYON: **Labour Pains and Labour Power. Women and childbearing in India.** New Delhi: Manohar (London: Zed Books) 1989. 292 s., Rs. 325.

Det är kvinnor som föder barn och det är naturligt. Men omständigheterna vid födseln beror på kulturen och samhället. Bokens författare diskuterar mot bakgrund av ett fältarbete i Uttar Pradesh hur äkten- skap, graviditet, barnafödelse, barns uppfostran och hälsa uppfattas av kvinnor och män. Läsaren får följa några hinduiska och muslimska kvinnor och deras familjer i två byar och får på så sätt en fyllig bild av de

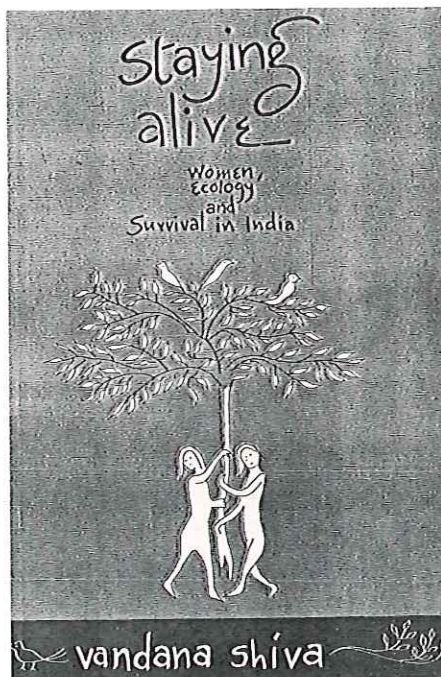

problem som kvinnorna har. Budskapet om graviditet är i allmänhet ett glatt budskap, som bekräftar kvinnans fruktsamhet och inger familjen hopp om en son och arvinge. Men för kvinnan innebär detta också en isolering från hennes egna släktingar, eftersom det är skamligt att visa sig för dem i detta tillstånd. Hon blir i stället beroende av sin man och hans släktingar. Förlossningen äger också rum hos mannens släktingar, oftast med hjälp av en *dai*, dvs en lokal barnmorska, som inte har någon medicinsk utbildning, men som känner de traditionella huskurerna. Via inblickar i barnmorskans arbete ger boken en god orientering om lokala föreställningar om graviditet och barn, samtidigt som kvinnors och barns roller i produktionen betonas. Boken avslutas med en diskussion av de lokala erfarenheterna av statlig befolkningskontroll och familjeplanering.

Birgitte Sörensen
Antropolog, Köpenhamn

Vandana SHIVA: Staying Alive. Women, Ecology and Survival in India. New Delhi: Kali for Women (London: Zed Books) 1988, 224 s., Rs. 60.

Den indiska fysikern och filosofen Vandana Shiva har skrivit en bok, som är en svidande kritik av den moderna utvecklingen i tredje världen. Hon ser denna utveckling som patriarkalisk och destruktiv. Den förstör naturen av ren profithunger och skapar en ökad marginalisering av redan svaga grupper som stamfolk, fattiga bönder och framförallt kvinnor. Mot det patriarkaliska sättet att se på vetenskap och utveckling och på kvinnor och natur, har kvinnor i Indien börjat föra en kamp som bygger på en urgammal tradition. Enligt denna är naturen 'Prakriti', en levande och skapande process, den feminina princip från vilket allt liv skapas. Detta har lett till

en ekologisk rörelse bland kvinnor i Indien riktad mot skogsskövling, dammbyggen och hela den gröna revolutionen. Den senare har genom sitt produktions sätt förstört förutsättningarna för det traditionella jordbruket, som byggde på överlevnad genom kvinnors kunskap och naturens mångfald.

Vandana Shiva har använt dels sin personliga kunskap om ekologiska rörelser bland kvinnor i Nordindien och dels en stor mängd litteratur till att skriva en mycket intressant och läsvärd bok. Det som speciellt skiljer hennes synsätt från mera konventionella analyser av kvinnors situation i Tredje Världen är, att hon inte ser kvinnor enbart som offer för miljöförstörelsen, utan också som representanter för nya möjligheter för befrielse och förändring.

Pernille Gooch
Antropolog, Lund

V.N. DATTA: SATI. Widow Burning in India. New Delhi: Manohar Publications 1988. 279 s., Rs. 190.

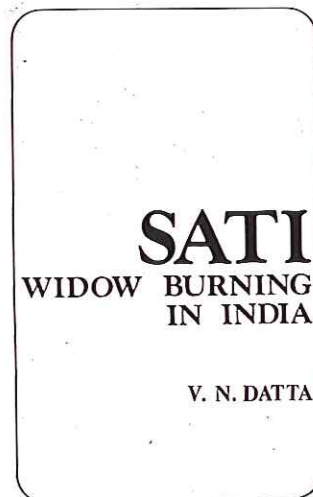
Sati förbjöds enligt lag 1829 i det brittiska Indien. Men seden fortlever i dagens Indien. Nyligen brändes en ung änka till döds på sin makes likbål i staden Deorala i Rajasthan. Trots detta har ingen betydande bok publicerats i ämnet sedan Thompsons *Sutte* 1928.

Dattas studie belyser och analyserar änkebränningens historia, dess ursprung, utveckling och nuvarande utbredning. Under såväl den moguliska som den brittiska kolonialismen försökte man stoppa

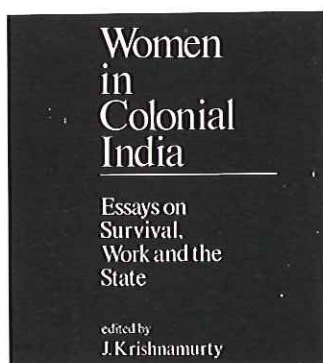
seden utan att egentligen lagstifta emot den. Det var först under William Benticks administration som änkebränning förbjöds inom de av brittiskt rättsväsende kontrollerade områdena. I praktiken gjorde man dock väldigt lite för att förhindra Sati.

Boken innehåller också en diskussion om de religiösa sanktionerna för Sati i Hinduiska skrifter, och försöker relatera den brutala seden till det Hinduiska sociala systemet. Med sina många, minutiösa historiska detaljer kan skildringen i bland bli tung, men de bidrar till en balanserad analys av ämnet och minskar inte värdet av denna upplysande studie.

Soraya Duval
Sociolog, Lund

J. Krishnamurty (red.): Women in Colonial India. Essays on Survival, Work and the State. Delhi: Oxford University Press 1988. 247 s., Rs. 190.

Antologin består av artiklar som tidigare publicerats i tidskriften *Indian Economic and Social History Review*. De flesta samhällsvetenskapliga ämnen är representerade i boken. Detta ger ett splittrat intryck, speciellt som det saknas en referensram som håller ihop de olika, oftast mycket konkreta analyserna. Antologiens titel kunde förleda en till att tro att den handlar om det koloniala Indien. Innehållet i de enskilda artiklarna är emellertid varken tidsmässigt eller analytiskt avgränsade till denna tid eller till dess konsekvenser för kvinnors livsvillkor. Enda undantagen utgörs av två artiklar som handlar om konsekvenserna av införandet av en allindisk lagstiftning för kvinnors rättsliga ställning.

Utöver dessa två artiklar rymmer boken 3 artiklar som handlar om förändringar i

arbetsfördelningen mellan könen, två artiklar som behandlar relationen mellan kast- och könshierarkierna, och tre artiklar som rör kvinnors mobilisering och deltagande i politiken. Allt detta är ämnen som belyses i många andra studier och som där presenteras i ett mera sammanhållet teoretiskt perspektiv.

Artiklarna är i och för sig spännande att läsa som avgränsade studier, men boken skulle ha vunnit på en mera sammanhållen presentation och jämförelse med annan litteratur på området.

Aase Mygind Madsen
Utvecklingsforskare, Köpenhamn

Översättning och bearbetning:
Staffan Lindberg

DEN DANSKE GHARANA

*Du min elskede, du har forladt mig
Dag og nat står stille*

*Du min elskede, du har forladt mig
Du min elskede, du beskytter mig ikke
kun gespenster finder jeg omkring mig*

*Dag og nat venter jeg dig
men jeg ser kun potter og krukker
og husets tomme væg*

*Morgen og aften er et skrig fra mit knuste
hjerte*

*Min ven, du har pint og plaget mig
på hver en tænkelig måde
Hvem forlyster sig med dig i nat?*

Københavns anden indiske musikfestival er blevet til på initiativ af Indisk Musikforening, og nu sidder vi og nipper til en kop indisk *chai*, der damper af nelliker og kardemomme, mens sangerinden *Latha Khatri* og *Bjørn Weinreich* fortæller om indisk musik i Indien og i Danmark.

"Jeg kom til København for et halvt år siden, og jeg er betaget af den varme og entusiasme der har mødt mig," siger *Latha Khatri*. "Egentlig er jeg her sammen med min mand, men det viste sig snart at unge og gamle strømmede til for at lære indisk sang."

Bjørn er lidt mere nøgtern: "I Danmark er der vel kun en 20 stykker, som udøver indisk musik og dans, og jeg tror ikke der er nogen af os der kan leve udelukkende af at optræde."

Men her er jo fuldt hus. Tror I ikke I skal tage nogle større lokaler i fremtiden?

"På nuværende tidspunkt tror jeg kun man kan samle et par hundrede tilskuere til et arrangement som dette. Men ét af foreningens formål er netop at udbrede kend-

skabet til indisk musik til flere mennesker. Vi håber også at det vil bekæmpe den danske racisme når danskere møder flere indere og oplever alt det gode og smukke, der er i indisk kultur."

Hvordan uddanner en dansker sig til indisk musiker?

"De fleste af os har studeret på den traditionelle måde hos en lærer eller guru i Benaras. Man kan sige, der har været et netværk i det. Enten er vi uddannet i strengespil af ham eller vi startede hos ham og er gået videre med trommer hos en af hans venner i Benaras."

Er der ingen officiel uddannelse i Indien?

"Jo, Frank Juul har studeret tabla spil ved Benaras Hindu University og Annemette Karpen har studeret klassisk *Bharat Natyam* dans på universitetet i Baroda."

Hvad bliver der af traditionen når man sætter en akademisk eksamen ind mellem sig og sin guru?

"I nogle tilfælde underviser læreren jo også på universitetet. Men ellers tror jeg at de gamle traditioner er lidt i opløsning. Man regner normalt med et antal ghara-

naer, det vil sige stilarter knyttet til en linje af musikere. Her oplærte en enkelt lærer nogle få elever som i løbet af nogle år lærte at spille ragaer på samme måde som læreren. Men nu tager de fleste undervisning hos forskellige lærere, så allerede her er traditionen brudt."

"Det går også ud over selve lærerinstitutionen. Nogle lærere er begyndt at komponere nye værker selv, og det skulle man ikke ifølge traditionen. Ravi Shankar er et spændende eksempel. Han holder sig strengt til traditionen når han selv spiller ragaer, men han laver også filmmusik og her tillader han sig mange friheder."

Kan man så sige at der opstår nye gharanaer?"

Ja, det kan man godt. Store genier kan danne deres egen gharana, og så tilhører deres elever den.

Hvilken gharana tilhører du så?

"Jeg véd ikke om man kan sige at jeg egentlig tilhører én, men min lærer tilhører *Gwalior gharanaen*."

Er der ved at opstå en særlig dansk gharana?

"Nej, det ville være at overdrive, det niveau har vi ikke nået. Noget andet er at vi håber at vi kan få formaliseret undervisningen omkring et permanent center i Danmark. Det ligger et par år ude i fremtiden."

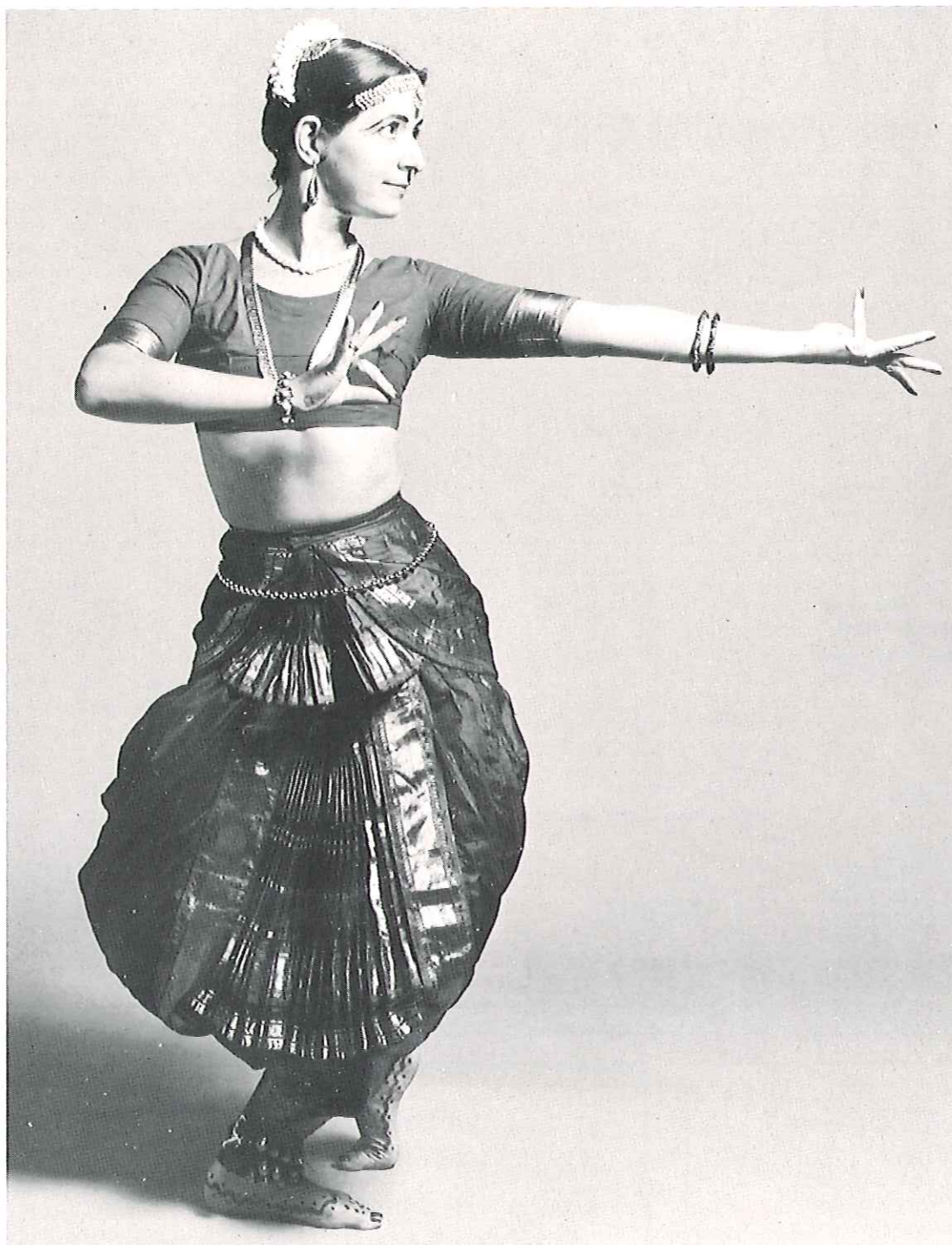
Latha Khatri falder ind: "Ja, nu lyder det som om de indiske ragaer bare har været der fra tidernes morgen, og så er blevet gentaget lige siden. Hvis vi ser på den raga som jeg sang [se ovenfor], så er dens første vers en klassisk sang på hindi, men det sidste vers er en linje fra et helt andet digt på urdu. Det er meget almindeligt at vi sætter den slags ind når indhold og rytme passer til ragaen. Og her passer den godt, for den understreger meningen med første vers."

Gælder det også for dans?

"Ja, det er muligt at sammensætte de givne bevægelser eller mudras for at illustrere et digt," siger *Annemette*.

"Jeg arbejder sammen med den herboende sangerinde *Lalita Mathur*. Hun synger religiøse sange på hindi, mens jeg selv er uddannet i dansetraditionerne *Bharat Natyam* og *Kathakali*, som stammer fra henholdsvis *Tamil Nadu* og *Kerala*. Hun oversætter sangene til engelsk og jeg koreograferer min dans ved at bruge bevægelser og positurer fra *Bharat Natyam* og endog fra *Kathakali*, som har mange flere mudras til rådighed end *Bharat Natyam*. Men jeg tilføjer ikke nye bevægelser. Hvis man gør det danser man ikke længere klassisk indisk dans, men en ny form for dans. Der findes klassisk uddannede dansere, som har taget springet over i hvad der kaldes kreativ dans."

**Peter Andersen og
Stig Toft Madsen**

Annemette Poulsen Karpen, dansk Bharat Natyam dansös.

FOTO: SUSANNE GOLIN

SITAREN

Amit Roy fra Calcutta ikke alene spiller sitar: Han kan bygge og reparere dem. Hvis en person i Calcutta vil købe en sitar kan han eller hun gå til en af byens mange små selvstændige sitarbyggere og afgive en bestilling. Bestillingen kan lyde på "en sitar med lyd ligesom den Ravi Shankar spiller på til 8.000 rupees". Ravi Shankars sitar er "blød", eller på bengali *halka*. Den er "løs" i det, og nem og hurtig at spille på. Andre berømte musikere spiller derimod på en "fast" sitar, på bengali kaldet en *bondo* sitar. Det tager et par måneder at

bygge en god sitar. Træet der bruges hedder *toon*. Det er en let træart. Skruerne, som strengene er drejet om, er derimod af hårdt træ. Den runde resonanskasse, der sidder bag på gribebrættet er simpelthen et græskar. Nogle af disse græskar er fra Howrah nær Calcutta. En anden berømt kvalitet græskar kommer fra Miraj syd for Bombay. Under strengene, dér hvor sitaristen slår, sidder en plade. Før i tiden var den ofte lavet af elfenben, men nu er den af celluloid. Instrumentet er limet sammen med lim lavet af hvedemel. Amit Roy lærte at bygge sitarer af sin far, Hiren Roy, som også spillede sitar. Men de stammer ikke

fra en slægt af instrumentbyggere. Amit Roy siger at instrumentbyggere ikke kommer fra en speciel kaste. Der er ingen kastebarrierer i dette erhverv. Men det er svært at spille ordentligt på sitar, hvis man samtidig bygger dem. Fingrene bliver for stive.

SOLDUE (Solduvan)

heter en tidskrift i Danmark som handler om invandrarkvinnor och deras problem. Adress: Nansensgade 1, 1366 Köpenhamn K.

NOTISER FRÅN SYDASIEN

September - November 1989

AFGHANISTAN

Krig utan slut?

Den afghanska motståndsrörelsen har enligt källor i Köpenhamn inte vunnit några större framgångar på sistone. Befolkningen i regeringskontrollerade områden önskar inte längre lika ivrigt att bli befriade, efter att motståndstruperna firade regeringsstyrkornas tillbakadragande genom att plundra den största staden i Kunardalen.

Avrättningar

På ett annat ställe i Afghanistan avrättade anhängare till Wahabisekten 70 regeringssoldater, efter att de övertagit fångarna från en motståndsgrupp.

BHUTAN

Bhutanisering

Kungen i Bhutan, Wangchuck, har inlett en Bhutaniserings-kampanj som kallas *Driglam Namza*. Bhutaniserna får inte längre se utländsk TV, alla bhutaneser inklusive minoriteterna ska i fortsättningen klä sig i nationaldräkt,

och det officiella språket *Dzonka* ska bli obligatoriskt på mellanstadiet i alla skolor. Hälften av de 100 000 indier som tidigare bott i landet har gett sig iväg.

(India Today 15 Sept)

TIBET

Demonstrationer

Trots undantagstillståndet har det förekommit flera demonstrationer inne i och runt ett av klostrin i centrala Lhasa.

Kina protesterar

Kina har hotat med ekonomiska sanktioner mot Norge, om representanter för Norges regering eller kungahuset deltar i utdelningen av Nobels fredspris till Dalai Lama den 10 december.

(Tibet-hearing i Köpenhamn 19 nov)

NEPAL

Kunligt besök i Danmark

Kung Birendra, drottning Aishwarya, och kronprins Dipendra i

sällskap av bl a utrikesministern Shailendra Kumar Uphadyaya var på officiellt besök hos det danska kungaparet 17-19 oktober.

Enligt utrikesministern har konflikten med Indien om handels- och transitfördrag inneburit att 200 hektar skog fälls varje dag i Nepal. Utrikesministern blev också tillfrågad om den exakta anledningen till oenigheten mellan de två länderna. Han svarade, att om han visste det så skulle han också ha berättat det.

(Föredrag av S.K. Uphadyaya i Köpenhamn 18 okt)

Bensinransonering

Det råder bensinransonering i Nepal. På svarta marknaden kostar en liter bensin mellan 50 och 60 Nrs (1 US dollar = 28 Nrs). Importen av dagligvaror från bl a Singapore har ökat starkt.

(Källor i Katmandu i november)

MALDIVERNA

Indiska soldater tågar ut

De sista 200 indiska soldaterna lämnade Maldiverna den 3 november. Förra året stationerades 1 200 indiska soldater i ö-riket efter anmodan från president Gayoom. Maldivernas säkerhetsstyrkor uppgår nu till 1 800, inklusive 65 kvinnor. De utbildas av brittiska officerare. Sovjetiska och palestina-

ska diplomater var närvarande vid de indiska truppenas tillbakadragning.

Dödsdömda benådade

Tolv tamiler från Sri Lanka och fyra maldiviska medborgare, som tidigare dömts till döden för deltagande i statskuppöversöket, har benådats av president Gayoom.

(The Rising Nepal 4 nov)

SRI LANKA

Vijeweera död

Rohana Wijeweera har dödats. Han var den högste ledaren för JVP - som utförligt presenterades i förra numret av *Sydasiens*. Wijeweera anhölls efter att ha angivits den 2 november på sin téplantage på det centrala höglandet nära Ulapane. På kvällen framträdde Wijeweera i TV och värdjade om att allt våld skulle inställas. Han sköts till döds påföljande morgon antingen av partikamraten H.B. Herath, när han utpekade Heraths gömställe för polisen, eller av polisen. Wijeweeras hemliga liv som prydlig plantageägare framställdes senare av massmedierna som ett hån mot hans anhängare.

JVPs näst högste ledare, Upatissa Gamanayake, blev kort därefter skjuten till döds av polisen, officiellt för att han försökt fly.

(Asiaweek 1 dec)

INDISKA OCH BENGALISKA KULTURTIDSKRIFTEN

UTTÅRAPH

(Den nordiska vägen)

Uppgårdsvägen 3 C
421 69 V Frölunda
tel 031-29 42 67

Tidskriften ges ut i två särskilda editioner. Den ena är rent bengalisk kulturtidskrift för invandrare i Skandinavien, medan den andra helt och hållet består av material på svenska och engelska och riktar sig till svenskar och icke bengaliskpråkiga indier med intresse för indisk kultur.

Varje nummer är fyllt med noveller, dikter och artiklar om litteratur, film, teater, konst och intervjuer m m.

Prenumeration på Uttårapph kostar 60 kr/år (4 nummer) för en edition, 100 kr för båda editionerna. Postgiro 7 35 36-5 Uttårapph. Ange vilken edition som önskas.

Asien Specialisten

Boka din resa hos oss till Bangladesh,
Indien, Nepal, Pakistan, Sri Lanka,
Thailand, Singapore, Malaysia,
Indonesien

METROPOL RESOR

Luntnakaregatan 42
111 37 Stockholm
Tel 08-10 45 58, 24 10 51

INDIEN

Uri-projektet = svenskt företagande

Sverige har kommit överens med Indien om det största svenska biståndsprojektet någonsin. Det gäller ett vattenkraftverk för totalt 8 miljarder kronor vid staden Uri i Kashmir nära gränsen till Pakistan. Ett konsortium bestående av Skanska, NCC International, Asea Brown-Boveri Generation och SWECO skall leda floden Jhelum i en 14 kilometer lång tunnel.

(SIDA Rapport 6/89)

Bondeledare i slagsmål

Anhängare till bondeledarna Mahendra Singh Tikait och Sharad Joshi (se Sydasien 2/89) råkade i vilt slagsmål vid ett möte i New Delhi den 2 oktober, vid vilket också pensionerade soldater deltog. Tikait och hans följe försökte bemäktiga sig talar-stolen uppe på en hög plattform och förhindra andra att tala. Sharad Joshi knuffades ner från plattformen - ett fall på över tre meter och fick föras till sjukhus med lindriga skador. Tikait fördömdes skarpt av arrangörerna, böndernas allindiska samordningskommitté, men många av de 200 000 församlade bönderna - de flesta anhängare till Tikait - uttryckte sitt starka stöd för honom. Enligt uppgift uteslöt senare Tikait från kommittén.

(The Statesman 7 okt)

Valet

Vid valet den 22, 23, 24 och 26

november till underhuset Lok Sabha var vid denna upplagas pressläggning resultatet följande: Kongresspartiet 192 mandat, Janata Dal 137, Bharatiya Janata Party 86 och CPI-M 32. VP Singh har av presidenten utsetts till att bilda ny regering.

PAKISTAN

Narkotikahandel

Under årets första sju månader har 3 944 kilo heroin beslagtogs i Pakistan. Av narkotikahandelns totala omsättning i världen på ca 500 miljarder dollar om året svarar Pakistan för 12 miljarder. En högt uppsatt tjänsteman i narkotikapolisen blev nyligen mördad på öppen gata i Karachi. Två Pakistaner blev också nyligen halshuggna i Saudi Arabien för handel med narkotika.

(Viewpoint okt och nov)

Benazir Bhutto kvar

Benazir Bhutto överlevde nyligen en förtroendeomröstning i det pakistanska parlamentet. Hennes parti, PPP, har 117 av totalt 237 platser i parlamentet.

(Viewpoint 2 nov)

Sammanställning: Stig Toft Madsen Översättning: Staffan Lindberg

STOPPA BISTÅNDET TILL NARMADA

- Är det försvarbart att Sverige varje år kanaliserar 800 miljoner biståndskronor genom Världsbanken, utan att ha något egentligt inflytande över hur pengarna används?

Den frågan ställer representanter för svenska vetenskapsmän, miljö- och solidaritetsorganisationer efter en uppvaktning hos Utrikesdepartementet i oktober.

Delegationen ville fästa myndighetens uppmärksamhet på den breda folkliga protesterörelsen i Indien mot ett regleringsprojekt för floden Narmada, som stöds av Världsbanken. Projektet skulle, om det genomförs, leda till att hundratusentals hektar åker och skogsmark ställs under vatten, och att en miljon människor tvångsflyttas. Trots upprepade propåer från Världsbanken har de indiska myndigheterna ännu inte presenterat någon plan för hur flyktingarna ska tas om hand.

GunnelNycander från Fältbiologerna ingick i delegationen som diskuterade Narmada-projektet i en timme med departementets handläggare av Världsbanks-frågor.

- Tjänstemännen ifrågasatte inte på någon punkt våra uppgifter om Narmada-dammarnas katastrofala ekologiska och sociala effekter, säger Gunnel Nycander. Men de gav samtidigt intrycket av att det från svensk sida var lönlöst att försöka få Världsbanken att ompröva sitt stöd till projektet.

- Är det sant så måste det ifrågasättas om det är acceptabelt att Sverige på detta sätt är med och finansierar så kallade utvecklingsprojekt utan några egentliga möjligheter till kontroll eller inflytande över verksamheten.

Delegationen kräver efter uppvaktningen att regeringen instruerar den nordiska representanten i bankens styrelse att rösta nej till all vidare finansiering av Narmada-projektet.

Du kan stödja detta krav genom att skicka in vykortet nedan till den nordiske representanten i Världsbanken

Red.

Världsbanken stöder Narmada-projektet, ett gigantiskt utbyggnadsprojekt för floden Narmada i centrala Indien. Projektet har med rätta kallats för en av världens största planerade ekologiska katastrofer.

I juli 1989 beslutade Världsbanken att fortsätta finansiera Sardar Sarovar, en av de största dammarna på Narmada,

* trots att den indiska regeringen ännu, efter flera uppskov, inte har presenterat tillfredsställande planer för folkomflytningen;

* trots att Världsbankens egen delegation hyser starka tvivel om att projektet kan genomföras under socialt acceptabla former;

* trots utbredda, ihärdiga och allt starkare folkliga protester mot hela Narmada-projektet.

Världsbanken gör anspråk på att idag ta större sociala och miljömässiga hänsyn än tidigare, men det återstår ännu att bevisa i praktisk handling. En sista chans för banken att inte förlora all trovärdighet är att

SLUTA FIANSIERA NARMADA-PROJEKTET omedelbart, och inte anslå pengar till några av dammarna. Jag förväntar mig att du som representant för de nordiska länderna kraftfullt verkar för att banken tar ett sådant beslut.

.....
Namn

.....
Adress

**Flygpost
Air Mail**

Porto
från
Sverige
Kr 3,60

Mr. Jonas Haradz
Executive Director and
Nordisk representant

The World Bank
1818, H Street, N.W
Washington DC 20433
U.S.A

Avsändare:

SYDASIEN
Box 1142
221 05 LUND

Utgivningspostkontor
LULEÅ 1

POSTTIDNING

BEGRÄNSAD
EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning
återsänds försändelsen med
nya adressen på baksidan

Här skulle ditt namn stått om du hade
prenumererat. Ett år (= 4 nummer) kostar
80:-. Institutioner och utland 100:-. Postgiro
SYDASIEN 79 54 96-9.

Genombrott för dammotståndet

Dammen har brustit! Efter ett protestmöte den 28 september väller motståndarna mot det omstridda Narmada-projektet in över tidningsidorna i en flodvåg som aldrig tidigare skådats i Indien. Nyhetsmagasinen Illustrated Weekly och Frontline publicerade tio sidor var med reportage från mötet, medan India Today nöjde sig med tre. Amerikanska Time var där, och BBC Radio ägnade evenemanget tre minuter i sin världsomspännande nyhets-sändning.

Vad var det som hände?

Jo, den 28 september samlades mellan 25 och 60 000 - uppgifterna varierade - människor i den lilla staden Harsud i Madhya Pradesh, en av de orter som kommer att dränkas av de planerade dammarna. De flesta var bönder från dalen och människor från de många stamfolk som skulle drabbas hårt om dammplanerna förverkligades.

Människorna, som i många fall

vandrat i flera dagar för att nå mötet, hade tagit med sig en handfull jord från sina respektive byar. Av jorden byggdes en minnespelare, och deltagarna svor en ed att fortsätta kampen mot dammarna.

En "grön front" har i och med Harsud intagit en central plats i den indiska utvecklingsdebatten. Mer än 100 indiska organisationer, engagerade i motståndet mot en rad olika projekt som i "utvecklingens" namn ödelägger miljön och skickar ut fattigfolket på landsvägarna, samarbetade för att göra Harsud-mötet till vad det blev - "miljöaktivistens Nirvana", "Den i särklass största miljöprotesten någonsin i Indien", skrev India Today.

Succén i Harsud är en uppmuntran för alla utanför Indien, som solidariserat sig med den nu flera år långa folkliga kampen i Narmada-dalen. Men den räcker inte för att ändra på beslutet, och kan inte tas som intäkt för att slå sig till ro. Tvärtom är chansen nu än

större att ytterligare internationella protester kan bli den tunga på vågen som stoppar åtminstone Världsbankens stöd till Narmada-projektet.

RED.

En informationsfolder och ett ljudbildband finns till hjälp för den som i Sverige vill sprida information och bilda opinion mot Narmada-projektet. Vykortet i denna tidning finns också upptryckt separat. Materialet kan beställas från Narmada-gruppen, c/o Fältbiologerna, Box 6022, 191 06 Sol-lentuna. Bakom initiativet står, förutom Fältbiologerna, också Miljöförbundet, Jordens Vänner, U-landsföreningen Svalorna och Fjärde Världen.

**Klipp ut
vykortet
och
skicka in
din pro-
test**

